

Universiteit van Utrecht

Faculteit der Geowetenschappen

Master Scriptie in Planologie

ZIE JIJ WAT IK SIA?

Een zoektocht naar de mogelijkheden van de Sociale Impact Analyse voor de vergroting van publieke acceptatie van windenergieprojecten in Nederland.

Begeleider

Dr. P.A. Witte

Auteur

Ing. E.W. Noë

Adviseurs

Drs. Ing. E. de Groot

Ir. E. A.A. Bots

Maart 2019

ZIE JIJ WAT IK SIA? — Een zoektocht naar de mogelijkheden van de Sociale Impact Analyse voor de vergroting van publieke acceptatie van windenergieprojecten in Nederland.

Master Scriptie

Datum: 06-03-2019

AUTEUR

Else Willemina Noë Ing.
Student ID: 6212417
e.w.noe@student.uu.nl

ONDER BEGELEIDING VAN

Dr. P.A. Witte
Assistent Professor
Universiteit van Utrecht (UU)
Faculteit der geowetenschappen
Departement van Sociale Geografie en Planologie

Drs. Ing. E. O. de Groot
Senior Lector
TU Delft
Faculteit van Technologie, Bestuur en Management
Departement of Values, Technology and Innovation

Ir. E. A. A. Bots
Directeur Windunie Development B.V.
Windunie Groep B.V.
Utrecht

“It is about whose definition of an impact, an aspiration, a value and a fact is considered legitimate and whose is dismissed as subjective, emotional and irrelevant” — Lockie et al., 1999

Voorwoord

Terwijl het buiten regent en de sneeuw langzaam verdwijnt typ ik mijn laatste regels. Na anderhalf jaar zijn dit de afsluitende woorden van mijn universitaire carrière die nu toch bijna 7 jaar heeft geduurd. Ik ben begonnen met planologie in Utrecht omdat ik na mijn bachelor Environmental Engineering en traineeship bij New Engineers het gevoel kreeg dat mooie ideeën wel mooi zijn, maar niet heel gemakkelijk toegepast. Om de wereld duurzamer te maken, om echt impact te maken, moet je mensen meekrijgen en grootschalig dingen durven en kunnen aanpakken.

— Grote Projecten, Grote Impact, Enorm Duurzaam —

Deze scriptie had ik nooit kunnen schrijven zonder de Windunie. Het werk, behalve gewoon heel leuk, was ook mijn ingang bij veel van de gesprekken die ik heb gevoerd. Ik raakte in contact met ondernemers, agrariërs, planologen, windmolenaars en onderzoekers die allemaal maar één doel hadden: windenergie ontwikkelen. Soms voor het geld, vaak voor de energietransitie en altijd voor een betere toekomst. De Windunie ontwikkeld daarbij niet alleen duurzame energie maar ook sociaal duurzame projecten. De projecten worden allemaal ontwikkelt vanuit lokaal initiatief waardoor merendeel letterlijk in eigendom is van de omwonenden. En juist dat element wilde ik in mijn scriptie terug laten komen - verduurzaming die blijvend is - door ontwikkeling, met en voor de omgeving.

— Ver - Duur - Samen —

Het resultaat: een scriptie, veel mooie gesprekken, een paar concrete ideeën en een hoop inzichten en werk voor de toekomst. Bedankt voor alle hulp die ik heb ontvangen. Bedankt voor het meedenken, meepraten, meelesen en luisteren. In het bijzonder, en ik vergeet er vast weer een paar, de volgende mensen:

Een bedankje voor alle experts en vertegenwoordigers van de overheid, omgeving en initiatiefnemer die ik heb mogen spreken. Hartelijk bedankt allemaal voor jullie medewerking, openheid en inzichten.

Een bedankje voor Eelco, Patrick en Eelco! Een cruciaal onderdeel van de scriptie is dat jullie alle drie bereid zijn geweest om mij samen te ondersteunen in de totstandkoming van deze scriptie.

Een bedankje voor iedereen die werkt bij de Windunie! Voor het meehelpen, meedenken en meelesen van deze scriptie in het bijzonder: Jenno, Giel, Laura, Sophie, Steef, Tessa en Veronique!

Een bedankje aan alle vrienden die me hebben gesteund in de opleiding - Tessa en Antonio - en daaromheen - Chiara, Campo, Bea, Anna, Silvia, Ivana Linda, Helma, Lisette, en nog veel meer!

Een bedankje voor mijn familie! Ben, bedankt voor je eeuwige geduld. Paddy, Margje en Josje ontzettend bedankt dat jullie me altijd weer een stapje verder helpen. En Iris omdat je in het heetst van de zomer wilde helpen transcriberen :)

— Meglio Tardi che Mai —

<3

Niet-Wetenschappelijke Samenvatting

Dit onderzoek gaat over het klimaat, de druk die de politiek en de burger voelt om te verduurzamen en de spanningen die daarbij ontstaan. Binnen het brede scala aan onderwerpen richt dit onderzoek zich op windenergieprojecten op land en de betrokkenheid van overheden, initiatiefnemer en de omgeving. Meerdere onderzoeken wijzen uit dat windenergie op land nodig is om de klimaatdoelstellingen te halen en het merendeel van de Nederlandse burgers is pro windenergie. Toch is weerstand vanuit de lokale omgeving de grootste remmende factor in de ontwikkeling van windenergie op land. Andersom vertaald: reputatieschade en vertraging door omgevingsfactoren zijn voor ontwikkelaars en overheid de grootste risico's van windenergie ontwikkeling.

Om deze spagaat te overbruggen – tussen verduurzaming en acceptatie – wordt vaak gewezen op participatie. Dat participatie de oplossing moet zijn, is recentelijk zelfs vertaald in de nieuwe Omgevingswet waarin zal worden vastgelegd dat participatie verplicht wordt bij ruimtelijke ontwikkeling. Echter is het heel lastig gebleken om – zowel wetenschappelijk gezien als in praktijk – participatie te definiëren, te handhaven en te reguleren. De huidige methoden schieten te kort om de spagaat te overbruggen en het goed functioneren van de Omgevingswet te ondersteunen.

Daarom is voor dit onderzoek gezocht naar een set handvatten om participatie vorm te kunnen geven. Daarbij is een methode onderzocht die in het buitenland vaak wordt gebruikt bij projecten met grote sociale risico's: de Sociale Impact Analyse (SIA). De SIA kan gedefinieerd worden als een het proces wat risico's en effecten in kaart brengt en afweegt. Daarbij wordt geput uit ervaringen van omwonenden binnen de hindercontouren van het project en niet (alleen) van expert kennis zoals in de huidige besluitvorming wel veel gebeurt. De hoofdvraag luidt:

In hoeverre kan de publieke acceptatie voor windenergieprojecten in Nederland worden vergroot door de toepassing van Sociale Impact Analyses?

Bij de beantwoording van deze vraag is geconstateerd dat de SIA enkel effectief is als de methode aansluit bij de verwachtingen die alle betrokkenen hebben op gebied van participatie. Door middel van ruim 15 interviews op verschillende niveaus van betrokkenheid (overheid, initiatiefnemer en omgeving) en bij verschillende windenergieprojecten in Nederland (Windplanblauw in Flevoland, Nieuwegein in Utrecht en Coevorden in Drenthe) heeft dit onderzoek unieke inzichten geboden in verwachtingen van participatie. Om de acceptatie te vergroten zijn drie onderwerpen belangrijk gebleken: (1) de Participatieparadox dient opgelost te worden, (2) de vorm van eigenaarschap die aangeboden wordt en (3) er moet ondersteuning komen voor inclusieve objectieve besluitvorming op het gebied van sociale effecten. Er is geconcludeerd dat van deze drie onderwerpen de gewenste vorm van eigenaarschap dusdanig contextafhankelijk is dat de SIA daar geen algemene oplossing voor kan bieden. Per project verschilt namelijk welke vorm van eigenaarschap gewenst is (deelnemer in financiële baten of hoeveelheid zeggenschap). Voor de andere twee onderwerpen kan de SIA wel oplossingsrichtingen bieden.

De SIA als oplossing voor de Participatieparadox

Op basis van de interviews wordt de Participatieparadox gedefinieerd als de afweging die gemaakt moet worden tussen het tijdig informeren van de omgeving en het concretiseren van plannen. Veel keuzes worden gemaakt op het moment dat de omgeving nog niet betrokken is of zich niet aangesproken voelt (plannen weinig concreet). Terwijl de omgeving op het moment dat ze inspreken vaak niet meer de ruimte hebben om plannen te wijzigen en met de huidige methoden niet opgelost kan worden (plannen te concreet). De SIA dwingt

vroegtijdige participatie af en helpt daarbij randvoorwaarden te scheppen over wanneer overheid en initiatiefnemer de omgeving moeten betrekken. Het houdt daarbij rekening met aanpassingen van plannen op basis van inspraak uit de omgeving. Op die manier wordt de ruimte die gewenst is altijd tijdig benut en zal de Participatieparadox niet of minder snel voorkomen in projecten.

De SIA voor objectieve, inclusieve besluitvorming

Het tweede wat de SIA kan bieden is het creëren van ruimte voor beleving vanuit de omgeving zonder dat subjectiviteit gaat overheersen in de besluitvorming. De SIA faciliteert in het vroeg definiëren van de het doel van participatie en manier van betrokkenheid voor de omgeving. Daardoor is er ruimte voor gesprekken over de volledigheid van de plannen en bestaan er afwegingskaders voor input vanuit de omgeving. Door ruimte voor emoties maar ook direct duidelijke afweging daarvan zullen emotionele discussies niet overheersen in de besluitvorming. De SIA biedt daarnaast ook direct de mogelijkheid om na besluitvorming de afspraken die resulteren uit het proces te handhaven. De SIA heeft de potentie om juridisch bindende afspraken vast te leggen over sociale impact zoals we in Nederland gewend zijn met milieueffecten.

Conclusie en vervolg

Op basis van deze twee oplossingen kan worden geconcludeerd dat de SIA een set handvatten biedt voor het goed functioneren van de Omgevingswet daar waar huidige kaders en methoden te kort schieten. Dit onderzoek is een startpunt wat in de huidige context van de Omgevingswet en energietransitie waardevol is. Het onderzoek schetst de eerste eisen, voorwaarden en inzichten vanuit verschillende perspectieven waaruit geput kan worden. Om de volgende stap te kunnen zetten in het goed laten functioneren van de Omgevingswet en om daadwerkelijk de spagaat te overbruggen – tussen verduurzaming en acceptatie – zullen de twee aangedragen oplossingsrichtingen in praktijk moeten worden getoetst. Daarvoor zullen vervolgonderzoeken zich moeten richten op het uitdiepen van de twee oplossingsrichtingen met een focus op implementatie.

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de mogelijkheden van een Sociale Impact Analyse (SIA) om de publieke acceptatie van windenergieprojecten in Nederland te vergroten. Het gebrek aan maatschappelijk draagvlak voor windenergie op land is de remmende factor in het behalen van de nationale klimaatdoelstelling. De druk op initiatiefnemer en overheid neemt toe door de groei van lokale actiegroepen tegen windenergie maar huidige participatiemethoden schieten te kort in het verkrijgen van de benodigde publieke acceptatie. De participatie theorie biedt oplossingen voor vergroting van publieke acceptatie in de vorm van integratie van niveaus van acceptatie (socio-politiek, lokaal-cultureel en markt) en factoren (context, procedure, socio-psychologisch). De sociologie wijst voor het vergroten van acceptatie naar een SIA in de besluitvorming. Dit onderzoek verkent in hoeverre de SIA en participatie bij elkaar gebracht kunnen worden. Het uiteindelijke doel daarvan is te analyseren op welke manier een SIA publieke acceptatie van windenergieprojecten in Nederland kan vergroten. Op basis van de hoofdcasus Windplanblauw kan geconcludeerd worden dat de verwachtingen die verschillende betrokkenen (overheid, omgeving en initiatiefnemer) hebben van participatie samen te vatten zijn in drie hoofdthema's: het doel van participatie, de rol van kaders en de overheid en de vorm van eigenaarschap. Uit deze thema's komen twee onderwerpen die door middel van spiegeling met de cases Coevorden en Nieuwegein niet context afhankelijk zijn gebleken. Het eerste onderwerp is de Participatieparadox: het timing-dilemma tussen betrekken van de omgeving en concretisering van plannen. Het tweede onderwerp is de behoefte aan inclusieve objectieve ondersteuning van de besluitvorming op het gebied van sociale effecten. Dit heeft tot de conclusie geleid dat een SIA publieke acceptatie kan vergroten op twee manieren: in eerste instantie door toepassing in besluitvorming en daaropvolgend ook de handhaving van minimumeisen voor sociale effecten op de omgeving en ten tweede door het oplossen van de Participatieparadox in de vorm van een overkoepelend begeleidend proces tussen overheid en initiatiefnemer in het opstellen en uitvoeren van kaders voor windenergie ontwikkeling.

SOCIALE IMPACT ANALYSE, PUBLIEKE ACCEPTATIE, PARTICIPATIE, WINDENERGIE, INITIATIEFNEMER, OVERHEID, OMGEVING, ENERGIETRANSITIE, OMGEVINGSWET

Abstract

This research focuses on the possibilities of a Social Impact Analysis (SIA) to increase public acceptance of onshore wind energy projects in the Netherlands. The lack of public acceptance due to the ineffectiveness of current participation methods is hindering government and developers to reach national climate goals. Participation theory discusses solutions in the form of integration of levels of acceptance (socio-political, market and community acceptance) and factors that enable acceptance (context, procedural and socio-psychological). Sociology shows solutions in integrating SIA in decision making. This research explores the extent to which SIA and participation theory can be complimentary to each other. The aim of this research is to explore the extent of which a SIA can contribute to an increase of public acceptance of wind energy projects in the Netherlands. Based on the main case (Windplanblauw) it can be concluded that different stakeholders (government, developer and local community) have different expectations on participation. The three main themes that need to be addressed in order to increase public acceptance are: the aim of participation, the role of the government and the law and the form of ownership. The results were reflected through two case studies (Coevorden and Nieuwegein) in order to assess which themes are context dependent. The SIA can be applied on the two non-context dependent topics: Participation paradox - the timing dilemma between the citizen participation and the stage of plans and the need for objective yet inclusive (citizen opinions and perceptions) decision-making. This leads to the conclusion that an SIA can increase public acceptance in two ways: through application in decision-making and forming an overarching process between the Government and the Developer in the preparation and implementation of frameworks for wind energy development.

SOCIAL IMPACT ASSESMENT, PARTICIPATION, PUBLIC ACCEPTANCE, WIND ENERGY, GOVERNMENT, COMMUNITY, DEVELOPMENT, ENERGY TRANSITION, THE NETHERLANDS

Inhoudsopgave

I. INLEIDING	10
1.1 PROBLEEMSTELLING EN OPBOUW ONDERZOEK	11
1.2 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	12
1.3 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	12
1.4 LEESWIJZER	13
2. THEORETISCH KADER	14
2.1 PARTICIPATIE THEORIE	14
2.1.1 Definitie van participatie	14
2.1.2 Publieke Acceptatie	15
2.2 SOCIALE IMPACT ANALYSE	17
2.2.1 Kenmerken en definitie van SIA	17
2.2.2 SIA in besluitvorming	18
2.3 SYNTHESE PARTICIPATIE EN SIA	19
3. CONTEXT	21
3.1 OMGEVINGSWET	21
3.2 PARTICIPATIE IN NEDERLAND	21
3.2.1 Handboek SOM	21
3.2.2 Toolkit Participatie	22
3.2.3 Gedragscode NWEA	22
3.3 DE CASUSSEN	22
3.3.1 De hoofdcasus: Windplanblauw	24
3.3.2 Spiegelcasus 1: Coevorden	25
3.3.3 Spiegelcasus 2: Nieuwegein	26
4. METHODOLOGIE	28
4.1 METHODEN EN TECHNIEK	28
4.1.1 Expert-interviews	29
4.1.2 Hoofdcase en spiegelcases	29
4.1.3 Afgeleide Q-methode	29
4.2 ONDERZOEKSKWALITEIT EN -ETHIEK	30
4.2.1 Betrouwbaarheid, validiteit en repliceerbaarheid	30
4.2.2 Ethiek	30
5. OPERATIONALISERING	31
5.1 DE RESPONDENTEN	31
5.2 STELLINGEN	31
6. RESULTATEN	34
6.1 RESULTATEN HOOFDCASE: WINDPLANBLAUW	34
6.1.1 Het niveau van Acceptatie	35
6.1.2 De rol van overheid en de Wet	39
6.1.3 Eigenaarschap	41
6.2 CONTEXT AFHANKELIJKHEID RESULTATEN	42
6.2.1 Spiegeling	43
6.3 TOEPASBAARHEID VAN DE SIA	45
6.3.1 SIA als oplossing voor de Participatieparadox	45
6.3.2 SIA voor objectieve, inclusieve besluitvorming	46
7. CONCLUSIE	47
8. REFLECTIE	49
I. LITERATUURLIJST	51
II. PIRAMIDES INTERVIEWS	58

I. Inleiding

Het gerechtshof heeft in oktober 2018 geoordeeld dat in 2020 de uitstoot van broeikasgassen met 25 procent moet zijn verminderd (Urgenda, 2018). Het is daarbij aan de Nederlandse Staat om deze klimaatdoelstelling binnen twee jaar te realiseren om niet in strijd te zijn met twee artikelen van de Rechten van de Mens: 'het recht op leven' en 'het recht op eerbiediging van de privésfeer' (Urgenda, 2018; NOS, 2018). Voor het behalen van deze klimaatdoelstellingen is een verdriedubbeling van de windenergie op land in Nederland nodig (RVO, 2018; Rijksoverheid, 2014; PBL, 2016, NWEA, 2016). Uit de Nationale Energieverkenning 2017 blijkt echter dat het doel voor 2020 uit zicht is: *"bij windenergie op land zorgt beperkt maatschappelijk draagvlak voor vertraagde groei op korte termijn en het een naar beneden bijgestelde verwachting op langere termijn"* (NEV, 2017).

Beperkt maatschappelijk draagvlak voor windenergie op land is dus de remmende factor in het behalen van de nationale klimaatdoelstelling. Uit onderzoek blijkt echter dat de meerderheid van de inwoners in Nederland groene stroom afneemt en twee derde van de Nederlanders vóór windenergie is (SCP, 2016). Het tekort aan maatschappelijk draagvlak is dan ook vooral een tekort aan lokale acceptatie. Dit heeft te maken met de enorme impact van windturbines op het landschap en leefomgeving en de manier waarop locaties worden aangewezen (Wolsink, 2000; Wolsink, 2007; Langebroek et al., 2012; Colvin et al., 2016; Kuitenbrouw, 2017). Door de druk om op korte termijn te ontwikkelen en de toenemende impact van de windturbines groeit de lokale georganiseerde weerstand. In Nederland bestaan er op dit moment ruim 150 actiecomités tegen windenergie (SCP, 2016; NLVOW, 2018). De druk op ontwikkelaar (voortaan: initiatiefnemer) en overheid neemt enerzijds toe vanuit de beperkte tijd om de klimaatdoelstellingen te halen en anderzijds door de weerstand vanuit de omwonenden (voortaan: omgeving). Als oplossing voor het verkrijgen van lokale acceptatie wordt vaak ingezet op participatie. Zo heeft de brancheorganisatie Nederlandse WindEnergie Associatie participatie standaarden ontwikkeld met minimumeisen om de omgeving te betrekken bij windenergieprojecten (NWEA, 2016 en 2018). Ook bestaan er methodes zoals Strategisch omgevingsmanagement die erkend zijn bij grote infrastructurele projecten (Wesselink, 2010) en integreert de overheid participatie in de nieuwe omgevingswet (Rijksoverheid, 2018; Aan de slag met de omgevingswet, 2018; Buitelaar, 2015). In praktijk blijkt echter dat *"de huidige opties voor publieke participatie bij de besluitvorming rond windmolenparken niet voldoen aan democratische theorieën of goed bestuur"* (Akerboom; 2018).

De tekortkoming van participatiemethoden kan negatieve lading rondom het woord participatie creëren, het vertrouwen in de overheid schaden (Healey and Coaffee, 2003) en zorgen voor een lagere opkomst bij verkiezingen en inspraakmomenten (Quin, 2007; Warren, 2002; van Twist et al., 2009). Het is dus van groot belang om participatie succesvol in te richten om grootschalige negatieve maatschappelijke gevolgen te voorkomen. In eerste instantie zal dit onderzoek zich daarom richten op het definiëren van participatie in de planologie. Participatie wordt in de planologie al jaren bestudeerd vanwege de toenemende complexiteit van ruimtelijke vraagstukken door grootschalige veranderingen in de samenleving (Hartmann & Geertman 2016). Deze veranderingen komen met name door een verschuiving van een overheid gecentreerde aanpak naar een burger gecentreerde ruimtelijke ontwikkeling (Kearns and Paddison, 2000; Pierre and Peters, 2012; Swyngedouw, 2005). De literatuur biedt veel verschillende toepassingsmogelijkheden en valkuilen van participatie (Reed, 2008; Innes, 2000; Healey, 2008). Ook zijn er onderzoeken die zich richten op omgevingsparticipatie (informeel/burgerperspectief) (Healey, 2008; Meijer, 2018) of alleen het overheid/uitvoerend perspectief (Liew et al., 2011; Lienhoop, 2018). Er zijn weinig onderzoeken die zich focussen op de gedeelde participatie behoeften van drie perspectieven samen: omgeving, overheid en initiatiefnemer. Daarom zal dit onderzoek als vertrekpunt de definities in de literatuur van participatie

gebruiken om vervolgens de verwachting van participatie die leeft in praktijk bij de verschillende betrokkenen (overheid, initiatiefnemer en omgeving) in beeld te brengen door middel van casestudies.

In de sociologie wordt het beeld herkend dat windenergieprojecten schade kunnen aanrichten in de samenleving. Deze schade komt met name tot stand wanneer er onvoldoende bevatting van de sociale impact van projecten is (Thygesen, 2014; Vanclay 2015; Langer, 2018). Om dit te ondervangen werd de Sociale Impact Analyse (SIA) ontwikkeld. De SIA stamt uit dezelfde periode als de Environmental Impact Assessment (EIA), in Nederland beter bekend als Milieueffectrapportage (m.e.r.). Deze vorm van geïstitutionaliseerde omgevingsanalyse werd in landen als Amerika en Canada vrij snel geïntegreerd in de besluitvorming (Lockie, 2001; Esteves et al., 2012; Wong et al., 2015). Een SIA wordt daarbij vaak omschreven als belangrijke toevoeging om de maatschappelijke acceptatie in de besluitvorming te verbeteren door inspraak toegankelijk te maken voor omwonenden (Wolsink, 1990). Recente onderzoeken tonen aan dat de SIA en participatie een sterk verband met elkaar hebben maar vaak als losse zaken worden gezien (Lockie et al., 2008; Aledo-Tur et al., 2017; Sieber et al., 2018; Thabrew et al., 2009). In de onderzoeken gedaan naar de SIA komt bijvoorbeeld sterk naar voren dat het van groot belang is om bij de SIA de lokale omgeving te betrekken (*community based*) (Harris et al., 2003; Becker et al., 2003). Andersom wordt er in de participatie theorie vaak gezocht naar manieren om participatie te institutionaliseren (Lockie, 2001; Kemp, 2011). In dit onderzoek zal worden onderzocht in hoeverre deze twee uitgangspunten bij elkaar gebracht kunnen worden. Het uiteindelijke doel daarvan is te analyseren op welke manier een SIA publieke acceptatie van windenergieprojecten in Nederland kan vergroten. De hoofdvraag die daartoe beantwoord wordt in dit onderzoek luidt:

In hoeverre kan de publieke acceptatie voor windenergieprojecten in Nederland worden vergroot door de toepassing van Sociale Impact Analyses?

I.1 PROBLEEMSTELLING EN OPBOUW ONDERZOEK

Om tot beantwoording van de hoofdvraag te komen zullen meerdere windenergieprojecten worden onderzocht. Centraal in dit onderzoek staat Windplanblauw als hoofdcase (gelegen in Flevoland) waarvan de resultaten zullen worden gespiegeld met twee spiegelcases van windparken in Nieuwegein en Coevorden. Het onderzoek bestaat daarbij uit een combinatie van literatuuronderzoek en empirisch onderzoek. De deelvragen die door middel van literatuur en expertinterviews beantwoord dienen te worden zijn:

1. Participatie Theorie
 - 1.1. Hoe kan Participatie voor verschillende actoren (overheid, omgeving en initiatiefnemer) worden gedefinieerd?
 - 1.2. Hoe kan Publieke Acceptatie in windenergieprojecten worden gedefinieerd?
2. Sociale Impact Analyse
 - 2.1. Hoe kan een SIA worden gedefinieerd?
 - 2.2. Hoe kan/onder welke voorwaarden kan een SIA worden toegepast?

Op basis van de theorie zijn stellingen gedefinieerd die de basis vormen van de interviews in het empirische deel. Ook wordt er in de operationalisering (transitie van theoretisch onderzoek naar empirisch onderzoek) gedefinieerd wat context in windenergieprojecten is en welke cases (Windplanblauw, Coevorden en Nieuwegein) onderzocht dienen te worden voor de beantwoording van de vragen van het empirische deel van dit onderzoek (vraag 3 t/m 5).

3. Wat verwachten stakeholders in Windplanblauw (omgeving, overheid en initiatiefnemer) van participatie?
4. In hoeverre is deze verwachting afhankelijk van de context van een project?
5. Welke verwachtingen van participatie kunnen geborgd worden in een SIA om de publieke acceptatie in Nederland te vergroten?

1.2 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Het goed begrijpen, uitvoeren en handhaven van participatie is belangrijk omdat voldoende maatschappelijke acceptatie essentieel is om de energietransitie succesvol te realiseren (Akerboom; 2018). Daarom is het belangrijk om participatie te onderzoeken en de randvoorwaarden voor het vergroten van publieke acceptatie van windenergie te definiëren. Dit onderzoek zal bijdragen in de ontwikkeling van deze randvoorwaarden. Het is belangrijk dat dit soort onderzoeken nu gebeurt in de specifieke context waarin dit onderzoek zich begeeft, omdat het Nederlandse beleid met de komst van de nieuwe omgevingswet een wettelijke verplichting verwoordt voor participatie (SCP, 2016; Rijksoverheid, 2018). Zowel in praktijk als uit de theorie blijkt echter dat participatie moeilijke discussies met zich mee brengt. Wat is de definitie van participatie? Wanneer heb je daar aan voldaan? En wie is er aanspreekbaar voor de juiste borging van de relatie met de omgeving? Om deze vragen te kunnen beantwoorden en de energietransitie goed te kunnen doorlopen is het belangrijk om te verkennen wat participatie precies is, hoe hier in praktijk invulling aan kan worden gegeven op een succesvolle manier en uiteindelijk om de toepassing te vinden in windenergieprojecten in Nederland. Dit onderzoek verkent met behulp van burgers, overheden en ontwikkelaars welke elementen uit de participatie theorie, met name gericht op het vergroten van publieke acceptatie, van belang zijn voor windenergieprojecten. Op deze manier tracht deze verkenning bij te dragen aan het verduidelijken en tastbaar maken van de definitie van participatie, en direct een praktische oplossing te bieden in de vorm van een SIA voor bepaalde participatie uitdagingen.

1.3 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

De toegevoegde waarde van dit onderzoek is tweeledig. Zoals in de inleiding is aangegeven zijn er weinig onderzoeken binnen de participatie theorie die zich focussen op de gedeelde participatie behoeften van drie perspectieven samen: omgeving, overheid en initiatiefnemer. Daarom zal dit onderzoek als vertrekpunt de definities in de literatuur van participatie gebruiken om vervolgens de verwachting van participatie die leeft in praktijk bij de verschillende betrokkenen (overheid, initiatiefnemer en omgeving) in beeld te brengen door middel van casestudies. Dit onderzoek levert daarbij unieke inzichten voor de participatie theorie door meerdere perspectieven en actoren te combineren in één integraal onderzoek op het gebied van participatie. Daarnaast biedt dit onderzoek inzicht in de mogelijkheden om een overbrugging te maken tussen de sociale analytische wetenschappen en de planologie. Dit zal gebeuren te onderzoeken in hoeverre participatie en SIA bij elkaar gebracht kunnen worden. Dit levert als resultaat inzicht in hoe participatie geïnstitutionaliseerd kan

worden. Participatie literatuur ondervindt regelmatig dat informele en publieke kennis vaak lastig te integreren is met expert kennis (Healey, 2008; Lienhoop, 2018). Door in dit onderzoek te doen naar de mogelijkheden om de SIA toe te passen in participatie bij windenergieprojecten in Nederland kan het bijdragen in de algemene zoektocht in de participatie literatuur naar mogelijkheden om lokale kennis te integreren met expert kennis.

1.4 LEESWIJZER

Om de hoofdvraag te beantwoorden start het onderzoek met het theoretisch kader (H2). In dit kader bestaat uit enerzijds het definiëren van participatie en publieke acceptatie en anderzijds het definiëren van Sociale Impact Analyse in de besluitvorming. Naast het theoretisch kader, dat de wetenschappelijke uitgangspunten omschrijft, worden ook de praktische uitgangspunten omschreven in het hoofdstuk Context (H3). Het onderzoek richt zich vervolgens op het empirische deel. De aanpak is omschreven in Methoden (H4). De vertaling van het theoretisch kader in stellingen die gebruikt kunnen worden in het empirisch onderzoek staat in het hoofdstuk Operationalisering (H5). Op basis van stellingen zijn in de hoofdcasus Windplanblauw gesprekken gevoerd met betrokkenen in drie stakeholdergroepen: omgeving, overheid en initiatiefnemer. De Resultaten (H6) laten zien wat de verschillende stakeholders verwachten van participatie en hoe participatie uiteindelijk publieke acceptatie zou kunnen vergroten. Door de conclusies uit de hoofdcasus Windplanblauw te spiegelen aan twee kleinere spiegelcases (Coevorden en Nieuwegein) kan worden opgemaakt in hoeverre de uitkomsten context afhankelijk zijn. Tot slot is op basis van de gespiegelde resultaten besproken hoe een SIA ervoor zou kunnen zorgen dat de publieke acceptatie in windenergieprojecten in Nederland vergroot kan worden.

2. Theoretisch kader

Zoals in de inleiding is aangegeven bevindt deze scriptie zich op het snijvlak tussen participatie theorie en de Sociale Impact Analyse. In het theoretisch kader is eerst de huidige wetenschappelijke discussie rondom het definiëren van participatie onderzocht. Daarnaast wordt gekeken naar de ontwikkeling van de Sociale Impact Analyse (SIA) en mogelijke toepassingen als methode in de besluitvorming. Daardoor biedt het theoretisch kader een basis voor het empirisch onderzoek waarin onderzocht wordt onder welke voorwaarde een SIA kan bijdragen aan de vergroting van publieke acceptatie van windenergie in Nederland.

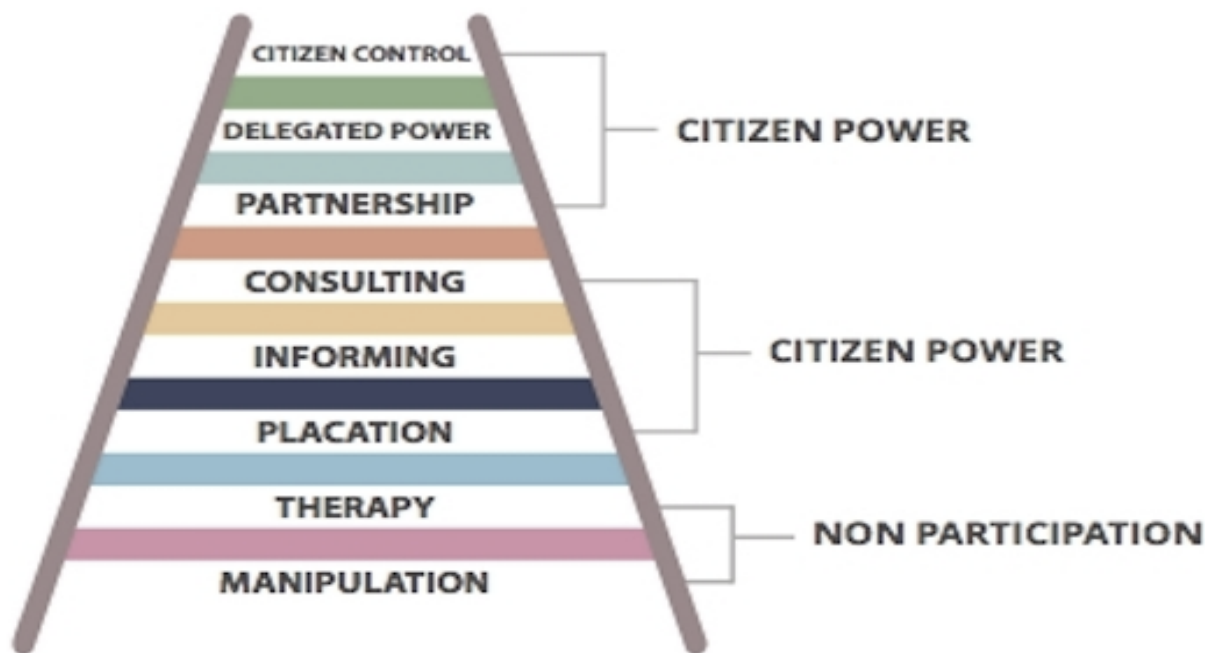
2.1 PARTICIPATIE THEORIE

Over de jaren heen zijn de theorie en praktijk van planologie enorm veranderd. Van ‘blueprint planning’ in de jaren 60 naar een meer proces georiënteerde aanpak in de jaren 70, en uiteindelijk context gefocuste aanpak waarin planologen steeds meer rekening moeten houden met onzekerheden, normen, waarden, politiek en macht (Hartman en Geertman, 2016). Vanwege grote veranderingen in de samenleving op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking, interregionale competities, homogeniteit van de samenleving en ontkoppeling van de belangrijkste steden, neemt de diversiteit in economische, sociale en politieke zin enorm toe (Kearns and Paddison, 2000). Langzamerhand is het politieke landschap veranderd in een pluralistische polyarchie, waarbij zelforganisatie steeds belangrijker is geworden (Kearns and Paddison, 2000; Pierre and Peters, 2012). Dit heeft als resultaat dat er een algemene verschuiving plaatsvindt van een meer overheid gecentreerde planologie naar een meer burger- en initiatiefnemer gecentreerde aanpak (Rhodes, 1997; Swyngedouw, 2005). Deze verschuiving richting de burger zorgt voor complexiteit maar ook voor het feit dat sociale elementen in beleidsvorming een hoofdrol hebben gekregen in de hedendaagse planologie. Veel onderzoeken binnen de planologie richten zich daarom nu op verscheidene vraagstukken die participatie met zich meebrengt (Innes et al., 2000; Reed, 2008; Healey, 2008).

2.1.1 DEFINITIE VAN PARTICIPATIE

Participatie heeft zich mee-ontwikkeld op pragmatische wijze met de behoefte van burgers en politiek beleid, waardoor het in de literatuur een “fuzzy” concept is gebleven. Het vinden van een unaniem geaccepteerde definitie van participatie is dan ook niet mogelijk. Over het algemeen kan participatie echter wel in twee brede definities opgesplitst worden: (1) definitie van participatie op basis van de positie van de burger of (2) definitie van participatie op basis van toegepaste technieken (Schlossberg et al. M., 2005). Een van de meest gebruikte definities die binnen de eerste groep valt is de ladder van Arnstein (1969) (zie figuur 1). De ladder maakt onderscheid in de machtsposities van de burgers, oplopend van onderdrukking tot volledige controle in besluitvormingsprocessen. Hoewel dit de meest bekende vorm is om participatie te definiëren door middel van positie van de burger, zijn er meer manieren ontwikkeld om dit te kunnen bereiken (Hurlbert et al., 2015; Wiedemann and Femers, 1993). De tweede categorie, wellicht als meer pragmatisch te zien, is de categorie waar in de loop der jaren verscheidene methoden en vormen van participatie uit zijn ontstaan (Innes et al., 2000; Richards, 2004; Ossewaarde, 2008; Reed et al., 2017).

Figuur 1. Arnstein's ladder van participatie. Bron: Arnstein, S.R. "A Ladder of Citizen Participation," *Journal of the American Institute of Planners*, Vol.35, No.4, July 1969, pp. 216-224

Hoewel participatie lastig te definiëren is, zijn er pogingen gedaan om de effectiviteit of het succes van participatie te definiëren. Uit onderzoeken blijkt de effectiviteit van participatie sterk gerelateerd te zijn aan de democratische context waarin het toegepast wordt (Löfgren et al., 2007). Dit is in lijn met de verschuiving die in de planologie merkbaar is waarin grote systemen onder druk komen te staan en het individu meer centraal (Warren, 2002; Rhodes, 1997; Pierre & Peters, 2000). Er is een merkbaar lagere betrokkenheid bij de politiek, lagere opkomst bij verkiezingen en een vaak genoemd “geschaad vertrouwen van burgers in de overheid” (Quin, 2007; van Twist et al., 2009). De representatieve democratie lijkt dus te kort te komen in de verschuiving van de huidige context. Dit alles heeft tot gevolg dat Sørensen & Torfing (2005) omschrijven hoe het onmogelijkheid is om succesvol participeren te definiëren:

“An explanation of this can be that the concept of ‘participation’ and the criteria for success, can be interpreted very differently depending on the different democratic accounts. Thus, there exist no generally held criteria for judging succes and failure and, consequently, there exist no general evaluation methods for appraising the democratic effect of stakeholders’ participation in a planning process” — Sørensen & Torfing, 2005

2.1.2 PUBLIEKE ACCEPTATIE

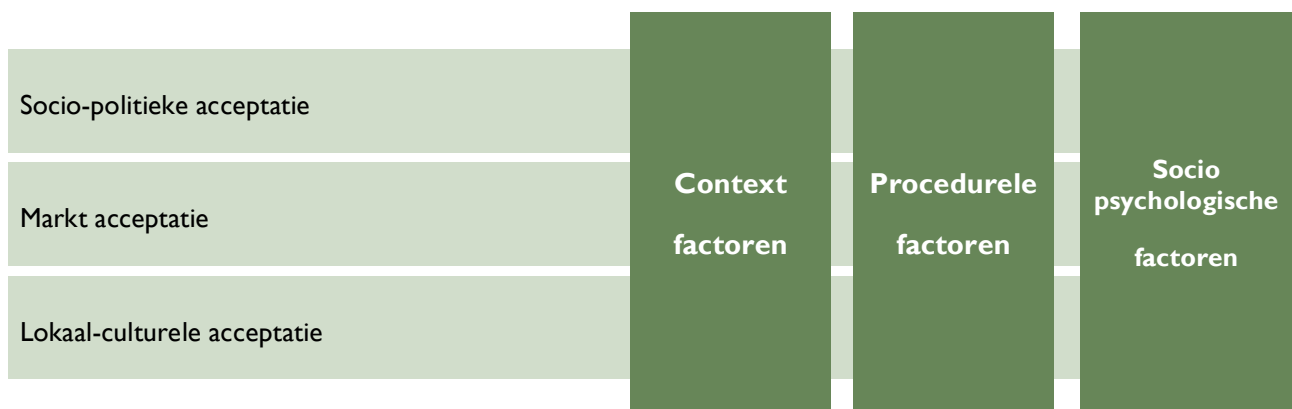
Over het definiëren van (succesvolle) participatie zijn dus verschillende uitspraken gedaan in de literatuur en bestaat geen eenduidig beeld. Toch wordt participatie vaak ingezet met het specifieke doel om publieke acceptatie te verweven (Maat, 2013; Bakker, 2015). Publieke Acceptatie kan gedefinieerd worden op basis van drie facetten (Wüstenhagen et al., 2007): *socio-political acceptance*, *market acceptance* en *community acceptance*. Deze facetten van Publieke Acceptatie kunnen gestimuleerd worden door betrouwbare financieel systemen en investeringsmogelijkheden (markt), veranderingen in ruimtelijk beleid of meer samenwerkende vormen van besluitvorming (socio-politiek) en participatie. Al deze vormen zijn onlosmakelijk verbonden met elkaar

(Wüstenhagen et al., 2007). Er moet op alle drie de facetten - sociaal-politiek, vanuit de markt en lokale omgeving - acceptatie zijn om windenergieprojecten te kunnen realiseren.

Om publieke acceptatie te vergroten op verschillende niveaus wijst de literatuur naar verschillende factoren die een rol spelen bij het verkrijgen van acceptatie: socio-psychologische factoren, procedurele factoren of contextuele factoren (Suškevičs et al., 2019; Devine-Wright, 2007; Huijts et al., 2012). Socio-psychologische factoren worden met name bestudeerd in relatie met visuele impact waardoor weerstand kan ontstaan, bijvoorbeeld door afbreuk aan landschappelijke kwaliteiten (Pasqualetti, 2011). Ook sluiten factoren als herkenning en identificatie met de omgeving hierop aan (Walker et al., 2010). Procedurele factoren hebben te maken met de mate waarin de omgeving het besluitvormingsproces accepteert en daarmee ook de uitkomst (Raven et al., 2009; Aitken, 2010). Belangrijke onderzoeken hierin richten zich bijvoorbeeld op rechtvaardigheid in participatieprocessen. De centrale discussie binnen windenergie daarin is de afweging van distributieve rechtvaardigheid (e.g., Cowell, 2010) ten opzichte van procedurele rechtvaardigheid (e.g. Walker et al., 2010). Tot slot hebben de contextuele factoren vooral te maken met zorgen over milieu en biodiversiteit maar ook de mate waarin de communicatie en participatie aansluit bij de cultuur (Kontogianni et al., 2014).

Aan de ene kant zijn er dus drie niveaus te identificeren waarop acceptatie moet worden verkregen voor het slagen van een project: overheid, omgeving en initiatiefnemer. Daarnaast zijn er socio-psychologische factoren, procedurele factoren en contextuele factoren die acceptatie beïnvloeden (Langer et al., 2018; Suškevičs et al., 2019) zoals weergegeven in Figuur 2. Participatie bij windenergieprojecten kan daarbij met name de procedurele factoren die acceptatie vergroten beïnvloeden. Zo wordt financiële participatie vaak ingezet om acceptatie te vergroten door middel van lokaal eigenaarschap (aandeelhouders) (Warren et al., 2010; Lienhoop, 2018) en richt procesparticipatie in de windenergie zich meer op integratie van verschillende participatieniveaus (Arnstein, 1969) en stakeholders in de besluitvorming.

Figuur 2. Niveaus en factoren van publieke acceptatie gebaseerd op Wüstenhagen et al. (2007) en Suškevičs et al. (2019)

Op basis van deze definities uit de literatuur zal dit onderzoek zich richten op het vergroten van acceptatie op alle drie de niveaus door middel van participatie. Daarmee richt het onderzoek zich op procedurele factoren. Participatie is echter ook onlosmakelijk verbonden aan de contextuele factoren (Kontogianni et al., 2014). Om dit te ondervangen zal de context moeten worden omschreven om te kunnen verifiëren in welke mate de uitkomsten voor het vergroten van publieke acceptatie door middel van participatie afhankelijk waren van de context waarin de toepassing zich begeeft. Dit zal gedaan worden door middel van spiegelcases (zie H3 Context en H4 Methodologie).

2.2 SOCIALE IMPACT ANALYSE

Vanuit een meer sociologisch en risicomanagement perspectief zijn onderzoeken naar sociale acceptatie van windenergieprojecten vaak gericht op de Sociale Impact Analyse (Wolsink, 1990; Expertinterview Vanclay, 2018). Een Sociale Impact Analyse is in Nederland niet verplicht, noch is het een vorm die bij burgers, overheden en initiatiefnemers in Nederland regelmatig wordt gebruikt (Expertinterview Vanclay, 2018). De Sociale Impact Analyses (SIA) stammen uit dezelfde tijd als de Environmental Impact Assessments (EIA), in Nederland beter bekend als milieueffectrapportages (m.e.r.). Deze analysemethodes werden ontwikkeld in de jaren 70 (Esteves et al. 2012).

2.2.1 KENMERKEN EN DEFINITIE VAN SIA

In de Amerikaanse National Environmental Policy Act van 1969 werd de SIA voor het eerst geïnstitutionaliseerd (Esteves et al., 2012; Lockie, 2001), hoewel er veel auteurs zijn die beargumenteren dat het bestuderen van sociale impact al eerder begon (Vanclay, 1999; Becker 2001; Burdge et al., 1995). In Lockie's review (2001) geeft hij aan dat Social Impact Assessments binnen de literatuur vaak maar kort worden genoemd, of zonder discussie als belangrijk worden bestempeld. Hij concludeert hieruit dat het analyseren van sociale impacts vaak worden gezien als iets eenvoudigs (straightforward) of iets wat volgt na een milieueffectrapportage (m.e.r.). SIA onderzoekers concluderen echter dat SIA potentieel zou kunnen uitgroeien tot een strategische tool die uitstijgt boven standaard risico analyses en voor een verbetering van de besluitvorming kan zorgen door *social learning*¹ en *communicative rational deliberation*² (Lockie, 2001). Er bestaan drie onderzoeksrichtingen binnen het veld van de SIA (expertinterview Vanclay, 2018). De eerste is de sociale versie van de milieueffect analyse die in de jaren '70 is ontstaan en ondertussen getransformeerd is in een proces voor het beheersen van sociale problemen en impact van projecten. Deze vorm bevat nu ook de *human rights* onderzoeken in de sociale impact analyse. Een andere vorm van de SIA is het onderzoeken van het Europees beleid en hoe dit aansluit bij de sociale doelen van de EU. De meest recente vorm die ontstaan is in filantropische kringen is de inzet van SIA voor het berekenen en inschatten van de positieve uitkomst van investeringen. In deze scriptie zal voornamelijk worden gekeken naar de eerste vorm van onderzoeken die meer gericht zijn op de participatie en verkrijgen van sociale acceptatie.

“My discourse of SIA is an applied and practical (but theory-informed), interdisciplinary (or transdisciplinary) social science that looks at the how to manage all the social issues that arise for projects that transform landscapes. It deals with procedural justice issues, participatory process, legal and human rights issues, and seeks to consider the questions about getting a social licence to operate for projects that are genuinely worthwhile” - Expert Interview Vanclay, 2018

De vorm van SIA die ontwikkeld is vanaf de jaren '70 heeft een duidelijk doel: het zo goed mogelijk inschatten van geplande en ongeplande sociale consequenties van projecten, beleid, plannen en programma's (Burdge, 2003; Esteves et al, 2012; Lockie, 2001). Daarbij wordt regelmatig aangeduid dat het van belang is de SIA vroeg in het project te starten om alle zorgen uit de gemeenschappen, de lokale kennis en de mitigatie- strategieën bij het projectontwerp te kunnen integreren (Arce-Gomez, 2000; Lockie, 2001). Onderzoeken naar bestaande SIA heeft aangetoond dat het besluitvormingsproces aanzienlijk verbeterde op het moment dat getroffen gemeenschappen niet alleen data mochten aanleveren maar actief konden deelnemen in het besluitvorming

¹ Theorie die omschrijft hoe individuen en gemeenschappen van elkaar kunnen leren.

² Door overleg, afweging en debat tot een afgewogen besluit komen waarbij rationaliteit als een randvoorwaarde voor een uitkomst van communicatie geldt.

proces zoals de SIA voorschrijft (Lockie, 2001; Vanclay 2003 en 2006). Het verbeteren van het besluitvormingsproces door de actieve betrokkenheid kan vervolgens de financiële resultaten (Wesselink, 2010) en slagingskans van het project vergroten (Reed, 2008).

Hoewel het overgrote deel van de literatuur positief tegenover de SIA staat zijn er ook een aantal onderzoeken bekend die de valkuilen van SIA analyseren. Zo is er vaak een afwezigheid van geïstitutionaliseerde methoden (eg. Geharde SIA- bedrijfscultuur) (Reed, 2008) en kunnen onbekwame mediators een groot deel van de voordelen wegnemen, aangezien SIA staat of valt bij de capaciteiten en ethiek van de beoefenaars (Wong et al., 2015) en hun definities voor de afweging van impact, waarden en feiten (Lockie et al., 1999). Daarnaast zal indirect het feit dat een SIA dwingt tot een kritische analyse van de origine van de sociale impact (Aledo et al., 2017) kunnen leiden tot het behalen of niet van de randvoorwaarden. De kritische analyse kan er namelijk voor zorgen dat de conclusies uit de SIA voor sommige machthebbende nadelige effecten tot gevolg hebben. Bestaande machtsstructuren kunnen in twijfel worden getrokken in het licht van ongelijke machtsverhoudingen; vaak de oorzaak van de (negatieve) sociale impact op de getroffen gemeenschap (Aledo et al., 2017; Howitt, 1989 en 2011; Kemp, 2011). Dit kan er uiteindelijk voor zorgen dat de SIA niet geheel wordt uitgevoerd en dat de machtsverhoudingen invloed hebben op de randvoorwaarden voor succes. Een andere valkuil kan zijn dat ondanks de objectieve insteek van de rationaliteit waarin experts afwegingen maken er veel van deze mensen wellicht oncomfortabel of sceptisch zullen zijn over het betrekken van 'ongeinformeerde' mensen in de besluitvorming (Lockie, 2001). Dit kan ervoor zorgen dat de integratie van kennis niet geheel in overeenstemming met alle deelnemers verloopt en dus enige randvoorwaarden blokkeert. Ook in die gevallen van conflicterende wereldbeelden is het vaak terug te leiden naar macht en machtsverlies (Rickson et al, 1998).

2.2.2 SIA IN BESLUITVORMING

In het onderzoek naar maatschappelijke acceptatie van windenergie in 1990 richt Wolsink zich met name op de methoden die gebruikt worden om maatschappelijke acceptatie te meten. Daarbij karakteriseert Wolsink (1990) een SIA als onderdeel van het beleidsproces: *“de SIA is een middel om tot een beslissing te komen en zowel het inventariseren en onderzoeken van effecten, als het beslissingsproces maken er deel van uit. Zowel EIA als SIA zijn processen van onderhandeling en conflictoplossing. Daarom is een duidelijke plaats gereserveerd voor de publieke reacties op een project. De bestudering daarvan in relatie tot de effecten van een project is dus een onderdeel van SIA. De uitkomsten ervan kunnen een bijdrage leveren aan een betere besluitvorming”* (Wolsink, 1990). Een betere besluitvorming is in dat geval een besluit dat resulteert in (meer) maatschappelijke acceptatie van windenergie door het toelaten van sociale impact analyses. Het uitgangspunt in dit onderzoek is dan ook dat de SIA op een gelijkwaardige manier naast het MER zal bestaan ter ondersteuning van de besluitvorming. De SIA start daarbij vaak eerder dan het MER en gaat ook langer door, soms tot het einde van de exploitatie van het project. De SIA is dus meer dan enkel een rapport ter ondersteuning van de besluitvorming, zoals blijkt uit de bovenstaande definitie (Expert Interview Vanclay, 2018). Het Guidance Document (IAIA, 2015) is bijvoorbeeld een brede verzameling van best practices in SIA waarbij met name het proces wat een SIA omschrijft centraal staat (IAIA, 2015; Vanclay et al. 2015). Dit document is het meest erkende internationale document op het gebied van SIA waarin vele landen met elkaar samen hebben gewerkt om tot dit overkoepelende hulpstuk te komen ter ondersteuning van processen (Expert Interview, Vanclay 2018).

Een andere toepassing van de SIA in besluitvorming wordt omschreven in het document van de Groot (2017) door middel van een praktische vertaling van de SIA op basis van de International Performance Standards van de International Finance Cooperation (IFC) (NPBO, 2019; de Groot, 2017; IFC1 en 2, 2012). Het handboek bevat naast een overzicht van de te doorlopen stappen een “Gap-analyse SIA op basis van de IFC Prestatienorm met de huidige Nederlandse praktijk en nieuwe omgevingswet/AMVB omgevingsbesluit” en

een inschatting van een benodigd budget en doorlooptijd van een SIA. De omschreven SIA heeft 4 producten: Sociaal Economisch Basisonderzoek, Stakeholder Participatieplan, het SIA-rapport (risico analyse en mitigerende maatregelen) en Managementplan. Het plan (de Groot, 2017) is er daarmee op gericht om ontwikkelaars te ondersteunen in het afwegen van sociale effecten en vormgeven van participatie gedurende ontwikkeling maar ook exploitatie. Het handboek legt daarbij een grote nadruk op participatie vanuit de omgeving bij de tot stand koming van het plan zoals bijvoorbeeld bij het analyseren van de risico's en effecten.

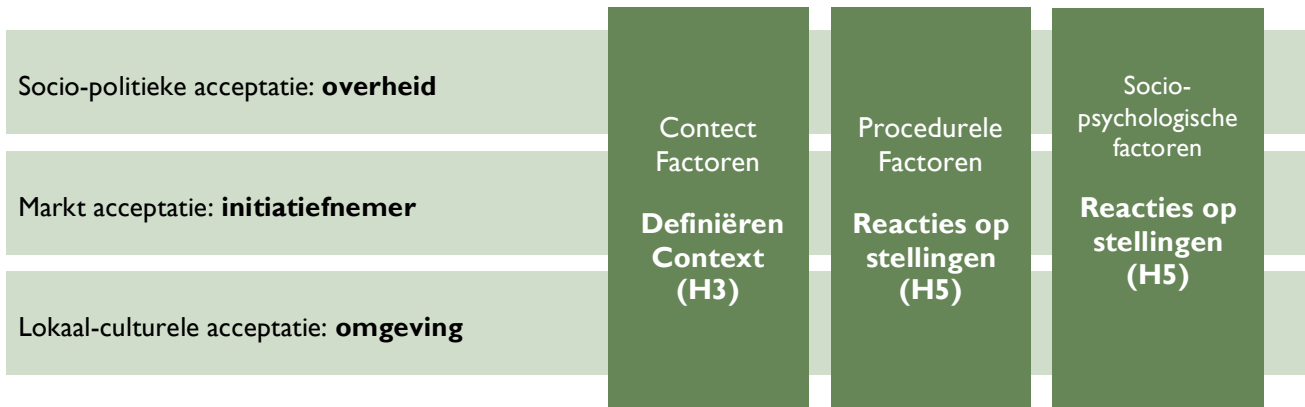
“Op basis van een eerste inventarisatie van mogelijke risico's en effecten, wordt met de representatieve afspiegeling van de bewoners het gekozen participatieproces ingegaan om de risico's en effecten verder vast te stellen. Deze bestaan uit effecten die algemeen erkend worden als belangrijk op basis van wetenschappelijke overwegingen en/of zorgen van de bewoners” — De Groot, 2017 p. 13

De SIA kan dus gedefinieerd worden als het proces voor het in beeld brengen van de risico's en effecten die volgens de omwonenden binnen de hindercontouren van het project worden ervaren. Het gaat daarbij uit van publieke/lokale kennis en niet (alleen) van expert kennis zoals het MER. Omwonenden worden daarin vroegtijdig en meermalig betrokken zodat er in het bestaande besluitvormingsproces bijvoorbeeld beter geïnformeerde zienswijzen ontstaan maar ook dat er samen met de omgeving maatregelen kunnen worden gedefinieerd om de hinder te verminderen. SIA wordt dus omschreven als zijnde geschikt voor overkoepelende omgevingsprocessen (e.g. Vanclay 2015) en ter ondersteuning van de initiatiefnemer en overheid bij besluitvorming (e.g. Thygesen et al., 2014; de Groot, 2017). Daarnaast is de SIA reeds geïntegreerd als verplichting in financieringsbesluiten bij banken die aangesloten zijn bij de IFC (IFCI, 2012; IFC2, 2012).

2.3 SYNTHESE PARTICIPATIE EN SIA

Zoals blijkt uit de participatie theorie is het mogelijk om participatie te onderzoeken afhankelijk van de niveaus waarop de publieke acceptatie gewenst is. Deze niveaus zijn allen vervolgens afhankelijk van verschillende factoren. Dit biedt de mogelijkheid om deze niveaus in te vullen met vertegenwoordigingen vanuit verschillende stakeholdergroepen (zie figuur 3). Voor de procedurele factoren kan met name geput worden uit de SIA. Deze methode - geschikt voor omgevingsprocessen, besluitvorming en het verkrijgen van financiering – zou in theorie in staat moeten zijn om op alle drie de niveaus de acceptatie te vergroten. Naast procedurele factoren waar de SIA van toepassing kan zijn, omschrijft de participatie theorie een belang van contextuele factoren. Voor dit onderzoek is gekozen te definiëren in H3 Context. Uiteindelijk zal een SIA enkel kunnen bijdragen aan het vergroten van de publieke acceptatie als deze de procedurele factoren over alle niveaus weet te ondervangen onafhankelijk van de context (zie figuur 3). Door invulling te geven aan onderstaande figuur met behulp van de resultaten uit het empirische onderzoek kan er een brug worden geslagen tussen de participatie theorie en de SIA. In H5 worden stellingen gedefinieerd op basis van de eigenschappen van een SIA en de participatie theorie. De reacties daarop van de respondent draagt bij aan het verkrijgen van inzicht in de procedurele en socio-psychologische factoren voor vergroting van acceptatie op verschillende niveaus.

Figuur 3. Invulling van figuur 2 met Niveaus en Factoren in dit onderzoek

3. Context

Zoals de participatie theorie laat zien is onderzoek op het gebied van participatie onlosmakelijk verbonden aan de contextuele factoren (Kontogianni et al., 2014). Om dit te ondervangen zal de context in dit hoofdstuk worden omschreven om te kunnen verifiëren in welke mate de uitkomsten voor het vergroten van publieke acceptatie door middel van participatie afhankelijk waren van de context waarin de toepassing zich begeeft.

3.1 OMGEVINGSWET

Rondom het thema participatie in Nederland bepaalt de verankering ervan in de omgevingswet in praktijk een belangrijk deel van de context. De nieuwe omgevingswet is bedoeld om het starten van ruimtelijke projecten makkelijker te maken, door regels en wetten op gebied van bouw, milieu, natuur en ruimtelijke ordening te bundelen (Rijksoverheid, 2018). De verwachting in de zomer 2018 is dat de nieuwe wet - die meer ruimte laat aan provincies en gemeenten - in 2021 in werking treedt. Belangrijk om te zien is dat het voor het eerst in de Nederlandse wetgeving wordt vastgelegd dat participatie voor burgers hoog op de ladder van Arnstein (1969) wordt gestimuleerd dan wel verplicht. Juist omdat participatie zo belangrijk wordt voor het eerst in de Nederlandse wetgeving, verloopt de introductie van deze nieuwe wet niet altijd even soepel. De vraag die velen stellen is hoe je participatie meetbaar kunt maken en kunt bewijzen dat je als project voldaan hebt aan de wet (Diepering, 2016). Ook bestaat er een vorm van angst omdat participatie vaak wordt gezien als *power to the people* en veel goedbedoelde participatietrajecten daarom vaak eindigen in protest en conflict (Kuitenbrouwer, 2017). De discussies die gevoerd worden over de wettelijke verplichting en de afwezigheid van een weigeringsgrondslag bij het ontbreken van burgerparticipatie (Expert Interview Laura de Groot, 2018; Expert Interview Mark Wesselink, 2018) bewijzen dat er nog geen eenduidig antwoord bestaat over wat de rol van wet- en regelgeving zou moeten zijn ter ondersteuning van participatie. Wel bestaat er een gedeeld beeld dat er grote urgentie bestaat om participatie bij gebiedsontwikkeling te onderzoeken en uiteindelijk vorm te geven om publieke acceptatie te vergroten en te borgen.

3.2 PARTICIPATIE IN NEDERLAND

Zoals in de inleiding is toegelicht is de SIA niet bekend in Nederland, maar zijn er verscheidene handboeken opgeteld vanuit verschillende belangen om participatie vorm te geven. Sommige mensen uit de omgeving van windprojecten hebben zich verenigd in de NLVOW, die in opdracht van het Ministerie van EZK een toolkit-participatie heeft uitgebracht (NLVOW, 2016). Initiatiefnemers en ontwikkelaars hebben zich verenigd bij de brancheorganisatie NWEA en hebben een richtlijn afgesproken om (financiële) participatie bij windenergieprojecten vorm te geven met een bepaald minimum (expertinterview Laura de Groot, 2018). Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek speelt zich af in een context waar deze methoden bekend zijn of soms worden toegepast. Daarom worden deze drie participatiemethoden hieronder kort toegelicht.

3.2.1 HANDBOEK SOM

Het handboek dat voor deze analyse is gebruikt is een onderdeel van een veel breder gedachtegoed, gedeeltelijk gebaseerd op de Mutual Gains Approach (Expert Interview, Wesselink 2018). Het handboek is ontstaan om een professionaliseringsslag in belangenmanagement tot stand te brengen, omdat een referentiekader ontbrak als het ging om het bepalen van welke stakeholders er in een proces meegenomen werden en welke niet (Expert Interview, Wesselink 2018). Dit sluit aan op een van de vragen waar ook het instrument SIA zich op richt. Waar SIA is ontwikkeld om zowel vanuit de overheid handvatten te bieden als

aan ontwikkelaars om referentiekaders te scheppen, is SOM meer gericht op het soepel laten verlopen van projecten voor de ontwikkelaar. Van de twee is SIA meer een riskmanagement framework waarbij het bepalen van de risicocategorie en vooral de identificatie, classificatie en mitigatie van sociale impacts een delicaat proces is, net als bij SOM. Door zich met name te richten op de empathische kant is de het moeilijk om SOM te integreren in de omgevingswet, omdat het geen mogelijkheid biedt tot een checklist maar met name intenties en verantwoordelijkheden vastlegt. Door de checklists die een SIA bevat wordt het geheel juist reguleerbaar, afdwingbaar en handhaafbaar. Wel zijn ook hier aanvullingen denkbaar waarbij SOM om te vormen overheid is naar de standaarden van een SIA.

3.2.2 TOOLKIT PARTICIPATIE

Vanuit de Nederlandse Vereniging voor Omwonenden van Windenergie (NLVOW) is in opdracht van de overheid een Toolkit tot stand gekomen met tips en goede voorbeelden om bij windenergieprojecten om te gaan met de omgeving. Het boek is bedoeld voor alle doelgroepen (initiatiefnemer, overheid en omgeving), waarbij de insteek is dat het flexibel ingezet wordt. Ieder project kan naar eigen gelang delen gebruiken, en het biedt houvast voor zowel omgeving als initiatiefnemers en overheid om in discussie met elkaar te treden over de afspraken die gemaakt worden over participatie (NLVOW, 2016). Daarbij is het dus een handboek dat bijdraagt aan het gesprek maar geen directe invulling geeft over de participatierichtlijnen. Het wordt in praktijk veel gebruikt als toetsingskader voor opgestelde participatieplannen en afspraken tussen initiatiefnemer en overheid. Het algemene doel van de inzet is daarbij wel de “mitigatie van weerstand en confrontatie en stimulatie van acceptatie en coöperatie” (NLVOW2, 2018).

3.2.3 GEDRAGSCODE NWEA

De richtlijnen van NWEA zijn door de brancheorganisatie zelf opgesteld en vertegenwoordigen dus de overeenstemming van een brede groep ontwikkelaars op het gebied van windenergie. Hoewel NWEA als ontwikkelaars met name de gedragscode hebben opgesteld voor een betere relatie met de omgeving, zijn ze ook zoekende naar een manier om met de overheden efficiënter te kunnen samenwerken. De overheid kijkt nu naar de handboeken die bekend zijn maar de onderhandelingen over de invulling van participatie en waarna er aan voldaan is met bevoegd gezag zijn keer op keer tijdrovend (Expertinterview, Laura de Groot 2018). De gedragscode heeft participatie opgesplitst in procesparticipatie, waarbij het in grote lijnen overeenkomt met het handboek SIA en financieel participatie (NWEA, 2016 en 2018). Vooral dat laatste maakt de gedragscode uniek omdat het concrete cijfers geeft over wat er minimaal aan de omgeving moet worden opengesteld vanuit het project, 0,40 tot 0,50 euro/MWh, en binnenkort ook 50% van de totale investering aan de omgeving indien deze dit wenst (Expertinterview, Laura de Groot 2018).

3.3 DE CASUSSEN

Zoals uit de theorie blijkt is context een belangrijke factor in de vergroting van publieke acceptatie (Suškevičs, et al., 2019). Om de hoofdvraag van dit onderzoek te kunnen beantwoorden “*In hoeverre kan de publieke acceptatie voor windenergieprojecten in Nederland vergroot worden door de toepassing van een Sociale Impact Analyse?*” is het belangrijk om te kunnen definiëren wat de context is van de cases die onderzocht worden. Voor dit onderzoek zijn de volgende elementen als gekozen om de context van een casus te kunnen omschrijven. Deze identificatie van contextuele eigenschappen is gebaseerd op gesprekken met experts, de factoren genoemd in de theorie en de huidige wet- en regelgeving. Context van de cases is daarom een combinatie van:

- **Omvang:** Het totaal opgesteld vermogen dat gerealiseerd zal gaan worden en of het project daarmee binnen of buiten de Rijkscoördinatie-regeling (100MW) valt.
- **Bevoegd gezag:** welke overheid de publieksrechtelijke besluiten vaststelt (vergunningen, ontheffing, plan etc.).
- **Locatie:** Provincie en gemeente waarin ontwikkeld wordt.
- **Initiatiefnemer:** overheid, omgeving (burgers, coöperaties of lokale verenigingen) of een consortium van (private) partijen
- **Participatie:** de manier waarop participatie is vormgegeven en wordt gedefinieerd binnen het project.
- **Status:** Waar in de ontwikkeling het project nu is en de looptijd.

Op basis van deze criteria zijn er drie cases gekozen voor dit onderzoek. In de onderstaande tabel (Tabel I) is een korte samenvatting gegeven van de cases die daarna tekstueel worden toegelicht.

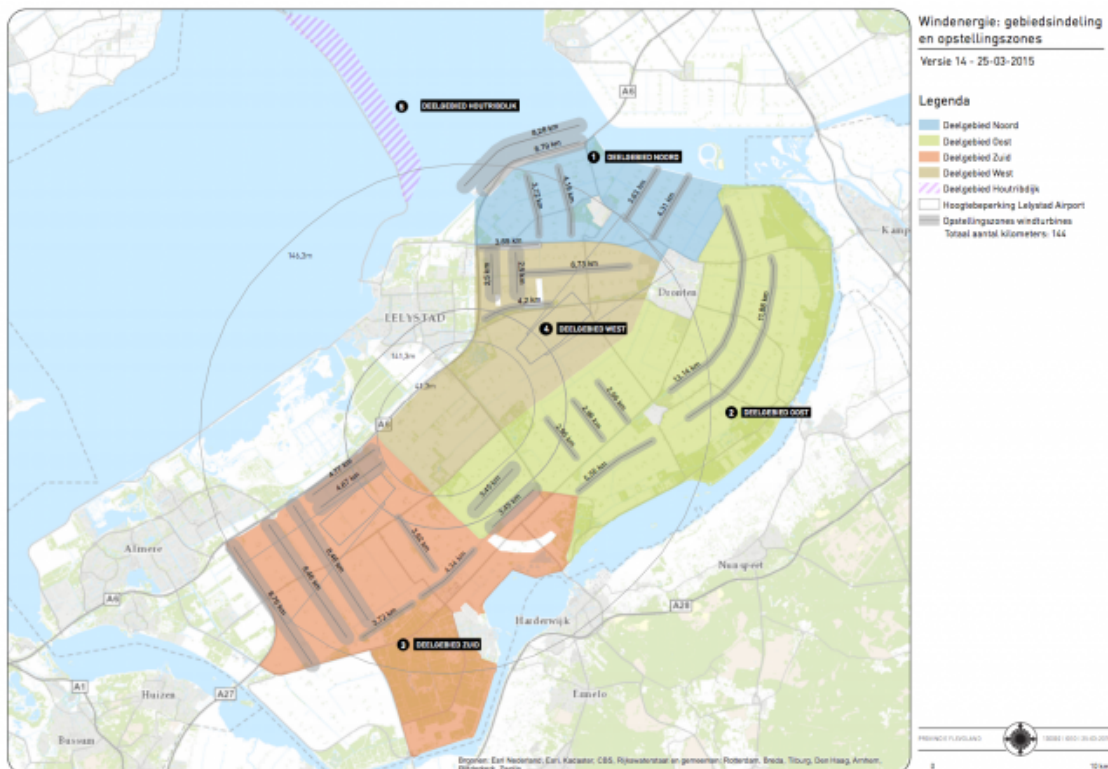
Tabel I. Context van de cases

Context	Hoofdcase: Windplanblauw, Dronten	Spiegelcase 1: Coevorden	Spiegelcase 2: Nieuwegein
Projectomvang	74 te saneren windturbines en vervangen voor 61 windturbines	3 + 4 windturbines, in twee parallelle ontwikkelingen	5 windturbines
Bevoegd gezag	het rijk via het ministerie van EZK, provincie Flevoland en gemeente Dronten (RCR-procedure)	Provincie Drenthe en Gemeente Coevorden	Gemeente Nieuwegein
Locatie	Flevoland, Dronten en Lelystad	Drenthe, Coevorden	Utrecht, Nieuwegein
initiatiefnemer	omgeving en Ontwikkelaar	omgeving en Ontwikkelaar	overheid
Participatie	Procesparticipatie voor certificaathouders (hele Projectgebied) en consultatie via Klankbordgroep (incl. dorpskern) Financiële participatie voor omgeving in bredere zin volgens Regioplan	Via burgerplatform en investerende grondeigenaren	Geen
Status	Medio 2019 Raad van Staten (RvS) uitspraak verwacht en dus onherroepelijke vergunningen start exploitatie in 2023 verwacht	RvS uitspraak eind 2018 plaatsgevonden, start exploitatie 2020 verwacht	Ingebruikname: 2015
Context	Hoofdcasus: Windparkblauw (WPB)	Spiegelcasus 1: Coevorden	Spiegelcasus 2: Nieuwegein

3.3.1 DE HOOFDCASUS: WINDPLANBLAUW

De provincie Flevoland is, samen met de gemeenten Lelystad, Dronten en Zeewolde en diverse initiatiefnemers, bezig met de provinciale invulling voor de nationale opgave voor windenergie, zoals opgenomen in de Structuurvisie Windenergie op Land (Rijksoverheid, 2014). De gezamenlijke doelstelling is om in Flevoland een totaal opgesteld windvermogen van 1390,5 MW in exploitatie te hebben in 2020. De provincie en de gemeenten hebben hun plan van aanpak hiervoor beschreven in het Regioplan Windenergie (2016). Het Regioplan beschrijft een grote ambitie onder de noemer “opschalen en saneren”. Het vervangen van de huidige generatie windturbines vanaf 2020 door nieuwere, efficiëntere turbines zal een belangrijke bijdrage leveren aan de energietransitie en tegelijkertijd resulteren in een kwaliteitsverbetering van het landschap. In het Regioplan zijn vier Projectgebieden gedefinieerd (Figuur 4). Ondernemers, grondeigenaren en bewoners uit deze gebieden verzorgen zelf de ontwikkeling van de tweede generatie windparken in Flevoland door samen te werken in gebiedsverenigingen. In Projectgebied Noord (Blauw) is dit initiatief momenteel een samenwerkingsverband tussen Nuon en Vereniging SwifterwinT. Zij vormen gezamenlijk het samenwerkingsverband Windplanblauw (WPB, 2017). Dat dit samenwerkingsverband op dit moment mag bestaan is uniek, vanwege de turbulente voorgeschiedenis van de vorming van de Vereniging. Voordat het Regioplan (2016) tot stand kwam, waren er diverse initiatieven die het deelgebied Blauw wilden ontwikkelen. Door het definitieve besluit van de provincie dat er maar één initiatiefnemer mocht zijn per deelgebied, hebben alle eerste generatie windturbine eigenaren zich verenigd in Vereniging SwifterwinT. Zo kon men tot een samenwerkingsverband met Nuon komen en zodoende voldoen aan de eis om als één initiatiefnemer te ontwikkelen.

Figuur 4. Projectgebieden Flevoland. Bron: Regioplan Windenergie gepubliceerd 14 juli 2016

De Vereniging SwifterwinT is op 7 juli 2016 opgericht uit een samenvoeging van de leden van de voormalige Vereniging Windpark Rivierduin, de Vereniging Natuur Stroom Groep en de Vereniging Initiatiefgroep Windpark Ketelmeerzoom. Vereniging SwifterwinT is de verbindende factor van de bewoners en

ondernemers die gevestigd zijn in het Projectgebied en telt momenteel 142 leden. Iedereen met een adres in het Projectgebied (circa 175 adressen) kan lid worden van de nieuwe gebiedsvereniging. Een handvol leden heeft geen adres in het gebied maar kon lid worden van Vereniging SwifterwinT op basis van hun lidmaatschap van één van de drie oorspronkelijke windverenigingen uit het Projectgebied. Inmiddels is ruim 75% van de potentiële leden lid van Vereniging SwifterwinT. Voor de overige potentiële leden blijft de mogelijkheid voor het lidmaatschap openstaan onder dezelfde voorwaarden. De daadwerkelijke ontwikkeling van Windplan Blauw (voor wat betreft het deel dat SwifterwinT zal realiseren) wordt uitgevoerd door SwifterwinT BV. Nuon is een ervaren partij in energielevering, ontwikkeling en exploitatie van projecten voor de opwekking van duurzame energie. Nuon is betrokken bij het project, omdat het reeds 28 turbines in eigendom heeft binnen het Projectgebied. Vattenfall, het moederbedrijf van Nuon, heeft als duurzaamheidsdoelstelling gesteld dat het binnen één generatie (ca. 10 jaar) geheel fossiel vrij energie wil leveren. De combinatie van de huidige aanwezigheid in het gebied en de duurzaamheidsdoelstelling heeft ervoor gezorgd dat Nuon ook bij de herontwikkeling van het gebied betrokken is.

Binnen dit samenwerkingsverband is de Windunie Development B.V. (één van de bedrijven van Windunie Groep B.V.) gevraagd om de initiatiefnemer (Nuon en SwifterwinT B.V. samen) te ondersteunen en te adviseren bij de ontwikkeling van Windplan Blauw. Daarbij is er een integraal projectteam opgezet met medewerkers van Nuon en Windunie Development om in de vraag van de opdrachtgever te kunnen voorzien. Dit integrale projectteam is georganiseerd volgens het Integraal Projectmanagement model van RWS (2018) en heeft een omgevingsmanager aangewezen die specifiek bezig is met Stakeholder Engagement (SE) en participatie (zowel financieel als procesgericht). Op het moment van uitvoering van dit onderzoek (zomer 2018) zit het project midden in de aanvraag omgevingsvergunning. De voorlopige planning is om de ter inzagelegging van vergunningen, MER en RIP-kaarten voor de zomer 2018 te laten plaatsvinden, om de opening van het SDE+ subsidieloket in het najaar 2018 te kunnen halen.

Het project wordt getrokken door een initiatiefnemer die uit het gebied zelf komt. De Vereniging SwifterwinT vertegenwoordigt de belangen van mensen die hebben ingestemd met de ontwikkelingen in het gebied. Deze vertegenwoordiging bestaat uit gelijkgezinden die de mogelijkheid hebben door hun lidmaatschap om ook financieel deel te nemen in het project in de vorm van certificaten. Dit geldt enkel voor de bewoners van het Projectgebied, wat het buitengebied van Swifterbant betreft (de dorpskern is uitgesloten van het Projectgebied). Om participatie open te stellen voor anderen geeft het project invulling aan de eisen vanuit het Regioplan: 2,5% van de totale investeringskosten moet beschikbaar worden geteld voor participatie. Dit wordt ingevuld in de vorm van obligaties die ook voor mensen buiten het Projectgebied (maar binnen Flevoland) beschikbaar worden gesteld. Daarnaast stelt het Regioplan vast dat er een gebiedsgebonden bijdrage moet worden betaald aan de gemeente, die geïnvesteerd kan worden in de verbetering van de leefomgeving. Naast deze twee verplichtingen heeft de initiatiefnemer ervoor gekozen om ook participatie in de vorm van stroomafname beschikbaar te stellen én heeft de initiatiefnemer een participatieplan opgesteld waarbij inspraak avonden, informatiebijeenkomsten en voor verenigingsleden specifiek stemmingen worden gehouden over het project ontwerp. Deze participatiemogelijkheden zijn begonnen bij het oprichten van de Vereniging en worden sinds zomer 2017 steeds breder ingestoken om de omgeving (dus ook buiten de verenigingsleden) mee te nemen door middel van informatieverstrekking en klankbordgroepen in het ontwerpproces en besluitvorming.

3.3.2 SPIEGELCASUS I: COEVORDEN

In 2013 zijn in de gemeente Coevorden zoekgebieden voor windenergie vastgesteld in een structuurvisie (Coevorden, 2013). Daarin werden twee zoekgebieden aangewezen waarin windenergie ontwikkeld mocht worden (Figuur 5). Deze twee gebieden mochten los van elkaar ontwikkeld worden en zijn ieder door een andere initiatiefnemer in ontwikkeling op dit moment. Omwonenden zijn via Bewonersplatforms betrokken

geweest bij de totstandkoming van de huidige plannen voor beide windparken. Ook zijn enkele grondbezitters in het gebied medeaandeelhouder van de projecten. De windparken in ontwikkeling van respectievelijk drie windturbines en vier windturbines heten Coevorden Hulteweg (3) en Coevorden Weijerswold (4). Beide locaties zijn vaak besproken in de media en ondervinden georganiseerde weerstand vanuit de omgeving (Tegenwind, 2018). Daarnaast speelt er in de provincie Drenthe meer onrust bij de ontwikkeling van het windparken. De bewoners van de provincie zijn niet, zoals in Flevoland, gewend om windenergie te ontwikkelen en de cultuur rondom de ontwikkeling is dan ook kritischer dan in Flevoland. Zo heeft het windpark De Drentse Monden en Oostermoer veel reactie uit de omgeving teweeggebracht wat zich ook uit in spanningen in Coevorden. Vanuit de omgeving zijn er zienswijzen en beroepen ingestuurd tijdens het vergunningstraject. De beroepen zijn in de Raad van Staten uitspraak op 19 september 2018 (RvS, 2018) als ongegrond verklaard en daarmee zijn de vergunningen voor het project onherroepelijk. Het project heeft een kleinere omvang dan Windplan Blauw en valt niet onder de Rijkscoördinatie Regeling. Het volledige project moest vergund (en gegund) worden door enkel de gemeente Coevorden. Hierdoor spiegelt het project zich op meerdere manieren met Windplanblauw.

Figuur 5. Links: Zoekgebieden Windenergie Coevorden. Bron: Bestemmingsplan Windpark Hulteweg vastgesteld op 1 juni 2017. Rechts: Windpark Nieuwegein en Windpark Houten. Bron: planviewer (2019)

3.3.3 SPIEGELCASUS 2: NIEUWEGEIN

Het project in Nieuwegein is een reeds gerealiseerd windpark van 5 windturbines (Nieuwegein, 2018). Het windpark is volledig ontwikkeld door Eneco in opdracht van de Gemeente Nieuwegein (Eneco, 2018). Het park bevindt zich dicht bij Houten wat in de ontwikkeling en in de exploitatie van drie windmolens tegen veel weerstand uit de omgeving stuit (Figuur 5). Om te komen tot realisatie van het windpark Nieuwegein zijn de volgende stappen doorlopen:

- Voornemen van de Gemeente vastgesteld voor realisatie windpark (augustus 2002)
- Locatiebepaling (2002-2005)
- Instemming gemeenteraad en selectie ontwikkelaar (november 2005)
- Diverse onderzoeken (2005-2011): “De lange voorbereidingstijd die nodig is voor de realisering van windparken, heeft als gevolg dat er regelmatig rekening gehouden moet worden met wetswijzigingen en

wijzigingen in procedures en bevoegdheden. Hierdoor moesten sommige onderzoeken die in het kader van de ruimtelijke onderbouwing zijn uitgevoerd, tussentijds geactualiseerd worden.” (Nieuwegein, 2015)

- Instemmen samenwerking Eneco Wind BV (23 augustus 2011)
- Bestemmingsplan en omgevingsvergunning (29 mei 2013): Om de bouw van Windpark Nieuwegein mogelijk te maken, moest het bestemmingsplan worden gewijzigd en een omgevingsvergunning verleend. Eind september 2011 is de procedure hiervoor opgestart. Op 29 mei 2013 heeft de gemeenteraad het bestemmingsplan Windpark Nieuwegein vastgesteld. Direct nadat het bestemmingsplan was vastgesteld, is ook de omgevingsvergunning verleend. Tegen het bestemmingsplan is beroep ingesteld, maar bij uitspraak van 5 februari 2014 heeft de Raad van State het beroep ongegrond verklaard. Eneco Wind BV kon starten met de bouw.
- Officiële ingebruikname Windpark Nieuwegein (april 2015): “Op vrijdag 24 april 2015 hebben de gemeente Nieuwegein en Eneco het Windpark Nieuwegein langs de A27 officieel geopend. Na een bouwperiode van zes maanden wekken de vijf windmolens sinds begin 2015 de eerste groene stroom op, op jaarbasis voldoende om 7.600 huishoudens van elektriciteit te voorzien” (Nieuwegein, 2015).

4. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt in detail uitgelegd hoe het onderzoek is uitgevoerd en op welke manier de resultaten verwerkt zijn. Gebaseerd op de vraagstelling van het Theoretisch Kader (H1) en de context waarin dit onderzoek zich begeeft (H2), zal dit hoofdstuk de uitleg en onderbouwing van de methodologie bieden. Vervolgens zal er in het volgende hoofdstuk (operationalisering) worden uitgelegd hoe de gekozen methodologie zal worden uitgevoerd in de verschillende cases (H4).

4.1 METHODEN EN TECHNIEK

Het doel van dit onderzoek is om antwoord te krijgen op de vraag “In hoeverre kan de publieke acceptatie voor windenergieprojecten in Nederland vergroot worden door de toepassing van een Sociale Impact Analyse?”. De epistemologie van dit onderzoek is pragmatisch met een doel om uitdagingen van deze tijd te bestuderen en daaruit lessen en conclusies te trekken. Deze manier van kennis vergaren staat bekend als inductie (Becker et al., 2012) en is gebruikelijk in het veld van sociale wetenschappen waarin dataverzameling kan leiden tot nieuwe theorieën.

Uit het theoretisch kader komt naar voren dat de thema's die belangrijk zijn voor dit onderzoek grotendeels ongedefinieerd zijn en/of de definitie sterk afhankelijk is van de context waarin men zich begeeft. Er is in dit onderzoek weinig controle over de context omdat deze hoofdzakelijk afhankelijk is van menselijk gedrag. Door de combinatie van het type onderzoeksvraag (hoe), de focus op het heden en de weinige controle over de context binnen dit onderzoek is een gepaste methode de multi-case study (Yin, 2009). Vanwege de generieke vraag (scope is windenergie Nederland) is het nodig om naast een hoofdcase ook andere cases te bekijken om af te kunnen leiden in hoeverre de bevindingen van de hoofdcase context afhankelijk zijn.

Door middel van casestudies zal in dit onderzoek worden getracht om te omschrijven, beschrijven, ontdekken en (meta-)evalueren wat er in de cases gebeurt om te kunnen komen tot de beantwoording van de onderzoeksvraag. Daarnaast zal experts worden gevraagd om input en commentaar te leveren voor de onderdelen van de context en het theoretisch kader die ten grondslag liggen van de operationalisering van dit onderzoek. Onderstaande tabel laat zien in welk deel van het onderzoek welke methoden zijn toegepast.

Tabel 2. Onderzoeksmethoden

Onderdeel onderzoek	Methode	Uitvoering
Vorming theoretisch kader	Literatuuronderzoek Expert interviews	Plaatsing van huidige debat in literatuur. Aanvullingen van experts op gebied van SIA en participatie in context van het onderzoek.
Empirisch onderzoek	Multiple Case Study	Eén hoofdcase en twee spiegelcases met grote verschillen in context voor maximale variatie in context en geschiedenis van de huidige gebeurtenissen. Onderzoek door middel van semigestructureerd diepte-interviews op basis van een afgeleide van Q-methodologie

4.1.1 EXPERT-INTERVIEWS

De interviews die gehouden zijn voor dit onderzoek zijn gedaan in 2018. De experts die benaderd zijn voor dit onderzoek zijn of wetenschappelijk deskundigen of hebben jarenlange ervaring in de praktijk rondom de thema's die behandeld worden in dit onderzoek. Iedere expert is bevraagd over zijn eigen vakgebied en over de opbouw en doelstellingen aan de scriptie als geheel. De interviews dienen als controle en reflectie op het theoretisch kader en de context daar waar ze van toepassing zijn. Met name in het hoofdstuk context zijn de expertinterviews gebruikt om een beter beeld te krijgen van de status quo. De onderstaande tabel geeft de namen van de experts en de onderwerpen die behandeld zijn in de expertinterviews weer. De transcripties van de interviews zijn niet toegevoegd aan de scriptie, eventuele verdere toelichting kan opgevraagd worden bij de auteur.

Tabel 3. Expertinterviews

Expert	Interview	Rol/Functie	Thema's
Laura de Groot	Mei 2018 Utrecht 1 uur	Lid werkgroep omgevingswet, Lid subcommissie Ruimte en Lid commissie Wind op Land bij NWEA namens Energie Samen (PAWEX/Windunie)	Praktijkervaring rondom participatie windenergie, vooruitzichten omgevingswet en inzicht in het debat wat de sector voert rondom de komst van de omgevingswet
Frank Vanclay	Mei 2018 Skype 1 uur	Auteur IAIA Guidance Notes en professor aan de Universiteit Groningen	De betekenis, definitie doel en visie van SIA en de toepassing in Nederland
Mark Wesselink	Juli 2018 Driebergen 1,5 uur	Auteur handboek SOM en oprichter Wesselink-Vanzijst adviseurs	Het gedachtegoed SOM, de basis van MGA en de raakvlakken met SIA
Rob Rietveld	September 2018 Coevorden 1,5 uur	Voorzitter NLVOW	Huidige participatiemethoden, inzichten vanuit de omgeving en de komst van de omgevingswet

4.1.2 HOOFDCASE EN SPIEGELCASES

Naast één uitgebreide hoofdcase (WPB) zullen er ook spiegelcases worden gebruikt (Coevorden en Nieuwegein) om de context-afhankelijkheid van de bevindingen uit de hoofdcase te kunnen analyseren. De opzet hiervan is gebaseerd op het onderzoek van Meijer (2018) waarin een hoofdcase wordt uitgediept en twee contrasterende cases worden gebruikt om de resultaten te spiegelen. De context die zal worden afgewogen (Tabel 1 in H3: context) kan wellicht duiden of de uitkomsten van de hoofdcase volledig context afhankelijk zijn of dat er wellicht rode draad op te maken is voor windenergie ontwikkelingen op land in Nederland.

4.1.3 AFGELEIDE Q-METHODE

De diepte-interviews zullen worden gehouden aan de hand van stellingen die voortkomen uit het literatuuronderzoek. In Hoofdstuk 5 Operationalisering wordt verder uitgeweid over hoe de stellingen uit de

theorie zijn vertaald. De manier waarop de stellingen worden ingezet in de gesprekken is afgeleid van de Q-methodologie (Uittenbroek et al. 2014). Deze methode omschrijft hoe subjectiviteit in beeld kan worden gebracht door stellingen, die complexe onderwerpen omschrijven, te rangschikken. Echter zal dit onderzoek afwijken van Q-methodologie op een aantal vlakken. Allereerst wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van een gelimiteerd aantal stellingen ten opzichte van wat de methode voorschrijft. Dit limiet wordt deels ondervangen door het gebruik van twee blanco stellingen waardoor de respondenten zelf invulling kunnen geven aan argumenten die eventueel nog missen in het spectrum. Ten tweede zal de uiteindelijke analyse niet op kwantitatieve manier plaatsvinden maar op een kwalitatieve wijze vanwege de geringe hoeveelheid data ter beschikking. De gesprekken zullen rond dezelfde tijd plaatsvinden als de plaatsing van de stellingen en zullen de mogelijkheid bieden om de interpretatie van de stellingen van de respondenten in beeld te krijgen. Daarin zullen de gevoelens en achterliggende redeneringen naar voren komen. Dit zal uiteindelijk onderdeel worden van de resultaten. Het gebruik van deze afgeleide vorm van de Q-methodologie helpt bij een onderwerp als participatie waarin er veel verschillende interpretaties bestaan rondom het gekozen onderwerp.

4.2 ONDERZOEKSKWALITEIT EN -ETHIEK

Als onderdeel van de methodologie zal ook de onderzoekskwaliteit en -ethiek worden getoetst. Becker et al. (2012) definieert binnen de onderzoekskwaliteit de drie termen: betrouwbaarheid, repliceerbaarheid en validiteit.

4.2.1 BETROUWBAARHEID, VALIDITEIT EN REPLICEEERBAARHEID

In kwalitatief onderzoek is het lastig om de betrouwbaarheid te bewijzen door hetzelfde resultaat te behalen op basis van exacte herhaling. Een reden hiervan is dat elke interviewer de vragen en topic-list anders kan interpreteren of uitvoeren (Boeije et al, 2009). Via methodische verantwoording wordt getracht het onderzoek zo goed mogelijk repliceerbaar te maken. Ieder onderzoek moet repliceerbaar zijn en daarom moet ieder onderzoek een werkwijze uitleg bevatten waarin procedures tot in groot detail worden omschreven (Becker et al., 2012). Dit wordt gewaarborgd door in dit hoofdstuk te omschrijven hoe de interviews worden afgenomen en geanalyseerd. Daarnaast zullen de vragenlijst, Q-methodologische elementen en namen van de geïnterviewden worden meegeleverd. De repliceerbaarheid zal echter nooit volledig gegarandeerd kunnen worden. De interne validiteit van het onderzoek wordt volgens Boeije et al. (2009) voornamelijk bepaald door het juist interpreteren van de data door de onderzoekers. Om dit te ondervangen zal gebruik worden gemaakt van member validation (Boeije et al, 2009) voor het theoretische deel waarbij met expertinterviews zal worden gevalideerd of dit onderdeel van het theoretisch kader afdoende kwaliteit en de juiste conclusies omvat om het onderzoek voort te zetten.

4.2.2 ETHIEK

Naast de betrouwbaarheid en verantwoording van de resultaten is het ook van groot belang dat voor alle deelnemers de interviews gebeuren op een ethisch verantwoorde manier. Dit houdt in dat bij de uitnodiging voor de interviews alle deelnemers op de hoogte worden gesteld dat deelname op vrijwillige basis is, dat het onderzoek los staat van de huidige projectactiviteiten van de Windunie in het projectgebied en dat voor publicatie van de resultaten van de antwoorden de deelnemers hun eigen interview mogen nalezen en eventueel corrigeren bij een verkeerde interpretatie. Het doel hiervan is dat de vrijwillige medewerking ook in de toekomst mogelijk blijft voor andere onderzoeken.

5. Operationalisering

Om in de gesprekken voor de casestudies in te kunnen gaan op de theorie en te komen tot resultaten die antwoord kunnen geven op de hoofdvraag is het nodig om de theorie uit het Theoretisch Kader (H1) en eventuele gevoeligheden uit de Context (H2) te vatten in stellingen.

5.1 DE RESPONDENTEN

Voor de analyse van cases zullen verscheidene mensen worden geïnterviewd vanuit de verschillende stakeholdergroepen. De respondenten die gesproken zijn in 2018 ten behoeve van de cases zijn in onderstaande tabel samengevat met de rollen waaruit ze belangen behartigden in deze cases. In de rest van dit onderzoek zal worden verwezen naar de inbreng van deze stakeholders vanuit het perspectief van hun rol. Alle interviews duurden circa één uur met maximale interview duur van anderhalf uur. De locatie en datum van het interview zijn per respondent weergegeven in de onderstaande tabel. Transcripties van de interviews zijn op te vragen bij de Auteur.

Tabel 4. Respondenten en rollen per case

Case	Overheid (Partij – Gegevens Interview)	Initiatiefnemer (Partij – Gegevens Interview)	Omgeving (Partij – Gegevens Interview)
Windplan Blauw 3 interviews per groep	Duurzaamheid Coördinator Gemeente Lelystad – mei 2018 Projectleider Windenergie Provincie Flevoland – juli 2018 Directie Energie en omgeving EZK – juni 2018	Bestuurder Windplanblauw – mei 2018 te Swifterbant Omgevingsmanager – mei 2018 te Utrecht Manager Participatie – mei 2018 te Utrecht	Bewoner Buitengebied – juni 2018 te Swifterbant Woordvoerder Dorpsbelangen – augustus 2018 te Swifterbant Woordvoerder Red het Swifterbos – juli 2018 te Swifterbant
Coevorden 1 interview per groep	Wethouder – september 2018 te Coevorden	Projectleider – augustus 2018 te Utrecht	Belangen Vertegenwoordiger omgeving en Proces Adviseur overheid – september 2018 te Coevorden
Nieuwegein 2 interviews totaal	Adviseur Duurzame Ontwikkeling – november 2018 te Nieuwegein	Site-manager – november 2018 te Utrecht	

5.2 STELLINGEN

De definities van participatie en de vergroting van publieke acceptatie met daarbij enkele eigenschappen van de SIA kunnen vertaald worden naar stellingen die aansluiten bij de hoofdthema's die uit het literatuuronderzoek naar voren zijn gekomen uit de Participatie Theorie (PT) of de mogelijkheden en toepasbaarheid van de SIA. De procedurele factoren (Suškevičs et al., 2019) kunnen gebaseerd op de SIA worden omschreven zoals in de onderstaande tabel is weergegeven (Tabel 5). Bij de vertaling van elementen uit de SIA (Expertinterview Vanclay, 2018; de Groot, 2017) is daarbij gekozen om de stelling dicht naar de praktijk te halen om het makkelijk te maken voor de deelnemers om een mening te vormen bij de stellingen. Ook vanuit de participatie theorie worden meerdere gewenste eigenschappen genoemd. Soms overlappen deze elementen elkaar in praktijk. De gekozen stellingen en hun relaties tot deze hoofdthema's zijn in de onderstaande tabel uitgewerkt. Door het beoordelen van de stellingen en de onderlinge verhouding te

expliciteren kan vervolgens worden geanalyseerd welke van de elementen uit het theoretisch kader belangrijker zijn voor een bepaalde stakeholder of stakeholdergroep. Dankzij deze stellingen wordt het mogelijk om Figuur 3 uit het Theoretisch Kader verder in te vullen met verschillende behoeften en perspectieven op de verschillende niveaus. Het meest waardevolle resultaat komt voort uit de verdiepende vragen om tot de achterliggende motivering te komen bij de plaatsing van de stellingen. Het kan voorkomen dat een stelling voor een respondent niet duidelijk geformuleerd is. In dat geval zullen de volgende antwoorden standaard gebruikt worden om de verschillende interpretaties over enkele onderwerpen te voorkomen:

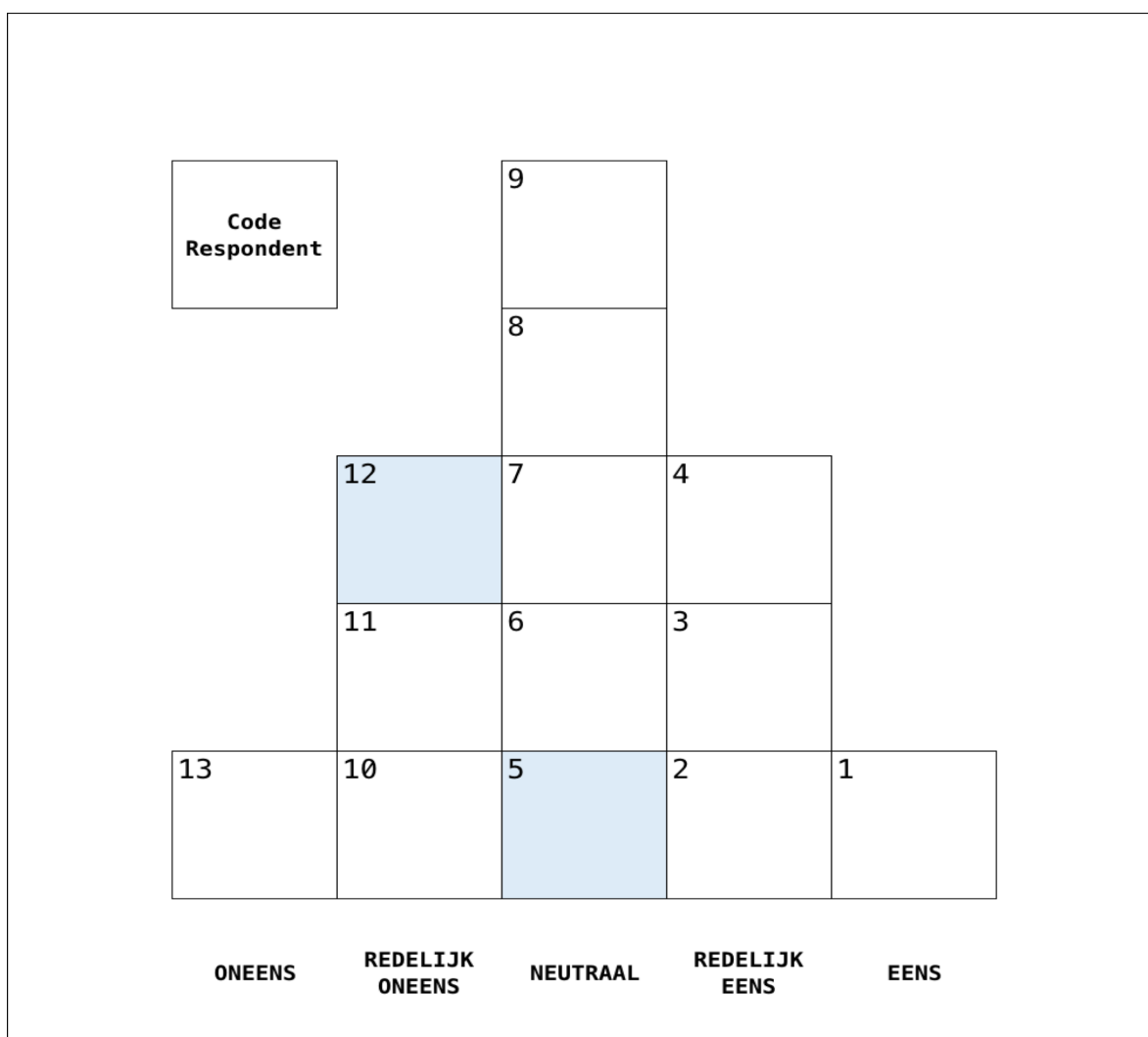
- Met kosteneffectief wordt bedoeld dat de proces-participatiekosten opwegen ten opzichte van de budget (of planning) verliezen die het project zou oplopen bij de afwezigheid van procesparticipatie
- Met participatie wordt het proces bedoeld waarin benamingen als procesparticipatie, planparticipatie of participatie in de ontwikkelfase horen, exclusief eventuele (financiële) invulling daarvan.
- Indirecte vertegenwoordigers zijn mensen die een groep of belang vertegenwoordigen en dus niet direct voor zichzelf spreken en/of individueel die wel voor zichzelf spreken maar op fysieke afstand van het project staan.

Tabel 5. Stellingen en relaties tot de hoofdthema's uit het theoretisch kader

Stelling	PT	SIA
Ik vind dat de initiatiefnemer participatie moet integreren als onderdeel van een risicomangement systeem voor de initiatiefnemer		x
Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten uitvoeren/ begeleiden	x	x
Ik vind dat een participatieproces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatieproces duidelijk geformuleerd en overeengekomen is met de omgeving en andere stakeholders	x	x
Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	x	x
Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosteneffectief moet zijn		x
Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	x	x
Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer participatie van omwonenden ontbreekt		x
Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	x	
Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren, classificeren en mitigerende sociale impacts geen toegevoegde waarde heeft in de besluitvorming		x
Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die leven in de omgeving	x	x
Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	x	x

De stellingen zijn ongenummerd en als één stapel aan de respondent gegeven. De respondent heeft daarbij allereerst een schifting gemaakt tussen stellingen waar hij/zij het mee eens is of oneens. Daarna zijn de stellingen door de respondent op het bord worden geplaatst (Figuur 5). Aan iedere plaats op het bord is een waarde toegekend die de respondent ook ziet. Daardoor heeft iedere plaatsing een unieke waarde en heeft de respondent bij iedere positionering een afweging moeten maken. De resultaten van deze plaatsingen zijn bijgevoegd in Bijlage II. De ingevulde piramides bevatten allen de plaatsing van 11 stellingen (witte vlakken in Figuur 5) en maximaal twee unieke stellingen via de eigen inbreng van de blanco stellingen (blauwe vlakken in Figuur 5). Onderstaand figuur laat een leeg voorbeeld zien met een fictieve aanname voor de plaatsing van de blanco stellingen. In Bijlage II zijn de uitkomsten van de ingevulde piramides van ieder diepte-interview terug te lezen.

Figuur 5. Piramide bord voor de plaatsing van de stellingen

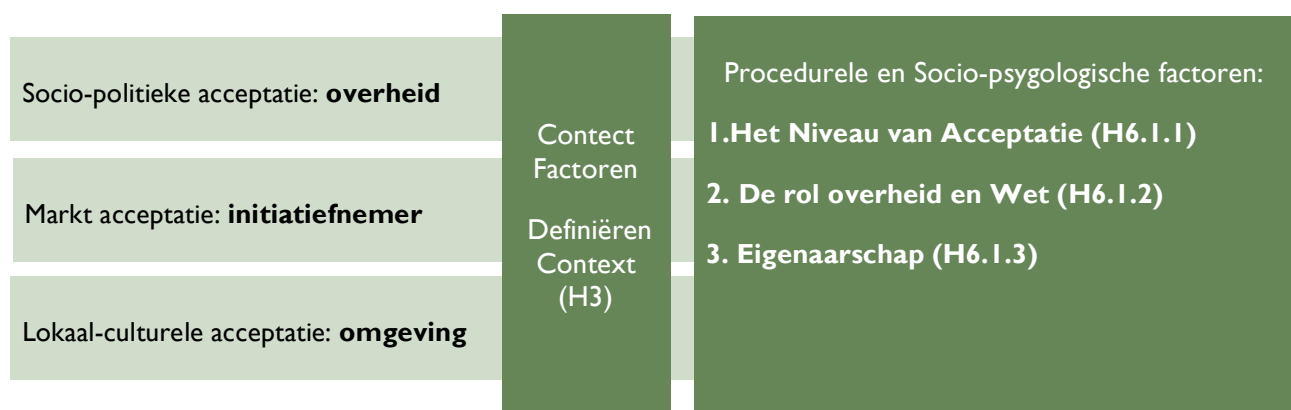
6. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de diepte-interviews van de hoofdcase (Windplanblauw) geanalyseerd. Daarna zal er door middel van de spiegelcases (Coevorden en Nieuwegein) gereflecteerd worden wat de invloed van de context op de uitkomsten van de hoofdcase kan zijn. Om de hoofdvraag *In hoeverre kan de publieke acceptatie voor windenergieprojecten in Nederland vergroot worden door de toepassing van een Sociale Impact Analyse?* van dit onderzoek te kunnen beantwoorden zal in het volgende hoofdstuk worden geanalyseerd hoe de respondenten hebben gereageerd op de stellingen (zie H5. Operationalisering) en welke conclusies uit Windplanblauw ook zouden kunnen gelden voor andere windenergieprojecten

6.1 RESULTATEN HOOFDCASE: WINDPLANBLAUW

In de hoofdcase zijn in totaal negen interviews uitgevoerd met omgeving, initiatiefnemer en overheid. De uitkomst van de plaatsing van de stellingen is terug te vinden in Bijlage II. De transcripties zijn op te vragen bij de Auteur. De vele gesprekken die gevoerd zijn, laten zien dat er een brede discussie plaatsvindt over wat men verwacht van participatie. De discussies die worden gevoerd, gaan in deze gesprekken over hoofdzakelijk drie thema's: de vorm van acceptatie die men probeert te verwerven, de rol van de overheid (en wet-en-regelgeving ter ondersteuning hiervan) en het belang van eigenaarschap als middel voor acceptatie. Bij het ordenen van de stellingen kwamen verschillende eisen voor een participatieproces ter sprake met het uiteindelijke doel van het participatieproces: Publieke Acceptatie. De inherente verschillen tussen de stakeholders zorgen ervoor dat ervoor dat de stakeholders verschillende verwachtingen hebben. Dankzij de drie niveaus van publieke acceptatie die Wüsthagen et al. (2007) omschrijven en de drie factoren (Suškevičs et al., 2019) die daar invloed op hebben is het mogelijk om beter inzicht te krijgen in de verschillen tussen de stakeholders en het begrip voor de verschillende verwachtingen van de stakeholders. Onderstaande figuur 6 wijst uit hoe de drie hoofdthema's die resulteerden uit de hoofdcase Windplanblauw passen in het figuur 3 gevormd in het theoretisch kader.

Figuur 6. Resulterende hoofdthema's in factoren over verschillende niveaus van acceptatie

De nuances tussen de visies van de verschillende stakeholdergroepen (overheid, omgeving en initiatiefnemer) rondom deze drie hoofdthema's worden in de rest van dit hoofdstuk (H6.1) toegelicht op basis van de inventarisatie van participatie verwachtingen van de verschillende stakeholders binnen Windplanblauw. Daaropvolgend zullen de resultaten worden gespiegeld in H6.2 om te achterhalen in hoeverre de resultaten gevonden in Windplanblauw afhankelijk zijn van de context van het project Tot slot zal de laatste paragraaf

van dit hoofdstuk antwoordgeven op de vraag in hoeverre de verwachtingen van participatie kunnen worden geborgd in een SIA met als doel het vergroten van Publieke Acceptatie (H6.3)

6.1.1 HET NIVEAU VAN ACCEPTATIE

Een belangrijk hoofdthema uit de gesprekken binnen Windplanblauw is te omschrijven als het niveau van acceptatie. Daarmee wordt bedoeld dat de verwachting die gesteld wordt aan participatie afhankelijk is van het niveau waarop acceptatie nagestreefd wordt. Voor de verschillende stakeholdergroepen zijn daarin verschillende nuances ontdekt afhankelijk van het niveau waarop de stakeholder zich bevindt. Daarbij bepaalt het doel vaak wat er van participatie wordt verwacht van een stakeholdergroep.

DE INITIATIEFNEMERS

Uit gesprekken met initiatiefnemers blijkt dat zij vinden dat een participatieproces sterk gericht moet zijn op het verwerven van lokaal-culturele en socio-politieke acceptatie. In de praktijk verwachten zij daarbij echter niet dat volledige acceptatie bereikt zal worden: *“Je komt niet op de helft +1 [acceptatie] want er is geen 100% interesse voor een project, maar je moet je proces op orde hebben³”*. Wel onderschrijft de initiatiefnemer dat ook na het verkrijgen van de vergunning acceptatie noodzakelijk is om te komen tot realisatie van het project: *“Je kunt een project wel vergund krijgen, maar wil je het project laten slagen, moet het je gegund worden⁴”*. De groep initiatiefnemers is tijdens ontwikkeling en exploitatie van het windpark zowel gericht op socio-politieke acceptatie als op lokaal-culturele acceptatie. Acceptatie vanuit de markt wordt meer gezien als de mogelijkheden die er technisch zijn om het project te realiseren. Uit de gesprekken blijkt dat dit niet wordt gezien als belemmerende factor, maar het kan eventueel wel voor tijdsdruk zorgen.

Om beide vormen van acceptatie (politiek en lokaal) te verweven, is de timing van het participatieproces cruciaal. Toch blijkt juist dit een van de meest lastigste zaken te zijn: *“De paradox van participatie zit hem in hoe zaken bestuurlijk geregeld zijn. De belangrijke keuzes zoals locaties worden genomen op het moment dat mensen er nog totaal niet in geïnteresseerd zijn⁵”*. De Participatieparadox gaat over de keuze die gemaakt moet worden over het moment dat de omgeving betrokken wordt. Op het moment dat de omgeving van Windplanblauw in de breedste zin werd geconsulteerd door de initiatiefnemer, waren bepaalde besluiten in het ontwerp al genomen. Dit kwam deels door de kaders (plaatsingszones in het Regioplan) die de overheid had opgesteld voordat de initiatiefnemer begon. Consultatiemogelijkheden kregen daardoor een informerend karakter (Arnstein, 1969) met als gevolg: *“Als je meer belooft dan je daadwerkelijk kunt of wilt waarmaken dan is dat een recipe for failure⁶”*. In het ideale geval zou de initiatiefnemer ervoor kiezen om de participatieruimte gezamenlijk met de omgeving te verkennen. Uit het gesprek met de omgevingsmanager bleek echter dat: *“er altijd heel veel ruimte is, maar je moet eerst weten wat je bereid bent te geven”*, hetgeen de initiatiefnemer vaak lastig vindt. Om te komen tot een concreet plan over het delen van lusten en lasten, is er in praktijk een bezinningsperiode nodig. Dit conflicteert echter enorm *“met de ratrace voor de SDE+⁷”*. In praktijk heeft de markt dus grote invloed op de planning van projecten, met als gevolg dat er gestart wordt zonder duidelijke

³ Manager Participatie - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #11)

⁴ Omgevingsmanager - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #12)

⁵ Manager Participatie - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #11)

⁶ Omgevingsmanager - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #12)

⁷ Omgevingsmanager - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #12)

kaders voor procesparticipatie. Het gevolg: *“het bevoegd gezag kan druk uitoefenen als in hun ogen onvoldoend is gedaan voor de omgeving en dat de omgeving goed of kwaadschiks ruimte gaat claimen op eigen initiatief⁸”*.

In Windplanblauw zijn er concrete plannen voor deling van lusten en lasten opgenomen in het Projectplan (2017). Een van de eerste stappen daarin, is het definiëren van doelgroepen in het gebied: *“Er moeten verschillende participatieniveaus zijn, afhankelijk van de doelgroep. Direct omwonenden mogen bijvoorbeeld verdergaand participeren dan mensen die op afstand wonen of indirect een groep vertegenwoordigen⁹”*. De uitdaging is het verkrijgen van een representatieve vertegenwoordiging van de belangen in de omgeving. De Bestuurder geeft aan dat er veel is gedaan voor georganiseerde belangen, zoals het opstarten van een klankbordgroep voor vertegenwoordigers van georganiseerde belangen. Toch is het lastig gebleken om individuele belangen boven tafel te krijgen: *“er zou in ieder proces een denktank moeten zijn voor lokale individuen¹⁰”*. Als er geen representatief beeld wordt gevormd, beïnvloedt dit de besluitvorming en politieke acceptatie. De beeldvorming met de omgeving moet daarom twee kanten op controlerend werken: *“Je moet staven wat mensen beweren maar ook wat jij beweert. Als iets theoretisch wordt uitgewezen is het niet zo dat mensen het ook zo ervaren. Dat moet je integreren¹¹”*. Om dit te kunnen bereiken, is een combinatie nodig van expert en lokale kennis. In de praktijk staat het vertrouwen in de expert kennis echter onder druk: *“Dat lokale kennis belangrijker is dan wetenschappelijke kennis, is echt onzin, maar wel passend bij de huidige maatschappelijke context waarbij de burger gelijk heeft en de overheid en kennis wordt gewantrouwd¹²”*.

DE OVERHEID

De overheid richt zich met name op cultureel-lokale acceptatie, maar is afhankelijk van politieke acceptatie. De Duurzaamheidscoördinator geeft aan dat acceptatie afhankelijk is van goede besluitvorming en dat het betrekken van de omgeving daarvoor niet altijd nodig is: *“Wat ik zie is dat participatie een doel op zich geworden is, terwijl je doel is goede besluitvorming, en daarvoor kan je participatie nodig hebben”*. Bij windenergieprojecten is het voor de overheid lastig om besluitvorming door de omgeving toe laten, vanwege de vele belangen die spelen bij grootschalige projecten. Om zeker te stellen dat alle belangen vertegenwoordigd worden, is het uiteindelijk de overheid die beslist: *“Dit betekent niet dat ik niet vind dat je ernaar moet streven [besluitvorming door de omgeving] als overheid en initiatiefnemer, maar ik vraag me af of het overkoepelende belang altijd bereikt kan worden als de regio volledig beslist¹³”*. De besluitvorming dient ondersteund te worden door een zorgvuldige afweging. De Duurzaamheidscoördinator geeft aan dat er bij de afwegingen niet alleen naar het MER wordt gekeken, maar dat omgeving meespeelt: *“Voor mij is het een gevoelskwestie wat we benadrukken. Er is geen systeem voor. Ik denk wel eens dat er soms bepaalde dingen te veel uitvergroot worden door een bepaalde onrust die er is¹⁴”*. Ook de Directie Energie en omgeving geeft aan dat de MER de besluitvorming niet voldoende ondersteunt en dat een SIA interessante toegevoegde waarde kan hebben: *“We maken nu keuzes op basis van een afweging van de aspecten milieu (effecten), kosten, techniek en omgeving. Maar “omgeving” is een containerbegrip en verschilt per project. De vraag is hoe je die waardeert”*. De waardering door middel van een nieuw rapport in de besluitvorming stuit echter op twijfels over de mogelijke creatie van *“een nieuwe werkelijkheid¹⁵”* en het nooit volledig kunnen

⁸ Omgevingsmanager - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #12)

⁹ Manager Participatie - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #11)

¹⁰ Bestuurder Windplanblauw - Vereniging SwifterwinT (Bijlage II: #13)

¹¹ Manager Participatie - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #11)

¹² Omgevingsmanager - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #12)

¹³ Directie Energie en omgeving - EZK (Bijlage II: #O2)

¹⁴ Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (Bijlage II: #O1)

¹⁵ Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (Bijlage II: #O1)

vertrouwen van iedere vorm of weergave van de omgeving: “Die non-representatieve vertegenwoordiging van de maatschappij kan altijd naar een bestuurder lopen of in de klankbordgroep zitten. Dus daar moet je altijd heel alert op zijn¹⁶”.

In Windplanblauw is de overheid tevreden over de manier waarop de omgeving is meegenomen in de ontwikkeling van het windpark. Het streven van de lokale overheid was honderd procent deelname: “Dat haal je natuurlijk niet, maar dat is het streven en we komen er behoorlijk dichtbij. Dan merk je dat de omgeving gewoon mee is”. Omdat dit streven in praktijk nooit haalbaar is, werd dit tekort ondervangen door de omgeving in breedste zin - dus ook de dorpskern - te consulteren bij de voortgang van het project: “Ik denk dat het bij Windplanblauw goed gaat omdat je daar een klankbordgroep hebt ingericht die breder is dan alleen omwonenden¹⁷”. De combinatie van wetenschappelijke informatie en lokale kennis is daarbij van groot belang geweest: “Ik denk dat het verschillende soorten informatie is die je niet af moet wegen tegen elkaar maar moet laten bestaan naast elkaar. Kennis moet in het proces parallel meelopen¹⁸”. Voor de overheid is het belangrijk dat dit goed wordt vormgegeven zodat de initiatiefnemer kan aantonen dat de plannen rekening houden met de omgeving. Op die manier kunnen mogelijke projectrisico’s (niet acceptatie van project of tegengestelde belangen) vanuit de omgeving tijdig worden geïdentificeerd. Bij de overheid groeit de behoefte om eerder op reacties uit de omgeving te kunnen anticiperen “je ziet ze niet op tijd, je had het liever eerder geweten als overheid. Maar als je vervolgens de achterliggende redenen hoort, politieke moves in de gemeenteraad, dan is het de vraag maar net of je ze had kunnen zien”. Participatie wordt dus gezien als middel voor het verkrijgen van lokale acceptatie maar voor politieke acceptatie wordt vooral gekeken naar maatschappelijke risico’s.

De Participatieparadox is ook een lastige voor de overheid. Binnen provincie Flevoland is voor windenergie-ontwikkeling het Regioplan (2016) opgesteld waarin plaatsingszones zijn aangewezen. De aanwijzing van de plaatsingszones is via een participatieproces tot stand gekomen. Toen Windplanblauw de eerste plannen van de opstellingen presenteerde aan de omgeving, ontstond er een discussie rondom de plaatsingszones op basis van de gekozen turbinelocaties: “Mensen worden pas wakker als plaatjes en beelden echt worden. Het probleem van een reactie op het moment dat er een kaart met turbineposities naar buiten wordt gebracht is dat je er nog zo weinig aan kan doen¹⁹”. De overheid hoopt dus, net als initiatiefnemer, dat er een participatieproces kan ontstaan met de perfecte timing voor het betrekken van de omgeving. De overtuiging daarbij is dat initiatiefnemer en overheid eerst samen concrete kaders en mogelijkheden moeten definiëren: “Ik vind dat je al enigszins plannen moet hebben voordat je er allerlei externe partijen bij betreft. De eerste stap is praten met lokale overheden en kijken wat de mogelijkheden zijn. Daarna is het zaak om de omgeving te betrekken²⁰”

DE OMGEVING

De gesprekken met de omgeving geven een duidelijk inzicht over wat er nodig is voor lokale acceptatie. Allereerst geeft de omgeving aan dat beleving een enorm belangrijk onderdeel is, maar dat dat niet wordt meegenomen in de huidige afwegingen (bijvoorbeeld in het MER). “Het gaat in het MER over objecten maar dat zijn huizen, plekken waar wij leven. Het is niet gericht op de mens, dat vind ik heel jammer²¹”. Daarnaast zou er

¹⁶ Projectleider Windenergie - Provincie Flevoland (Bijlage II: #O3)

¹⁷ Projectleider Windenergie - Provincie Flevoland (Bijlage II: #O3)

¹⁸ Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (bijlage II: #O1)

¹⁹ Projectleider Windenergie - Provincie Flevoland (Bijlage II: #O3)

²⁰ Directie Energie en omgeving - EZK (Bijlage II: #O2)

²¹ Woordvoerder Dorpsbelangen Swifterbant (Bijlage II: #OM3)

ruimte moeten komen voor beslisrecht in de nabije omgeving. Een beslisrecht voor mensen die niet juridisch of financieel eigenaar zijn, maar wel gebruikseigenaar van de leefomgeving. In het geval van het Swifterbos worden bijvoorbeeld de milieueffecten van de eventuele plaatsing van windturbines onderzocht en is de eigenaar (Staatsbosbeheer) akkoord met de plaatsing van de turbines. Gebruikers van het bos werden niet in eerste instantie benaderd en voelden zich daardoor gepasseerd: *“Ze wonen niet in de buurt, mensen die het aangaat zijn niet direct betrokken, het bos is niet van Staatsbosbeheer²²”*. In alle gesprekken met de omgeving komt naar voren dat er eisen moeten komen waaraan voldaan moet worden op sociaal gebied: *“Als je dan besluit toch iets te doen, wat moet je dan nog met een rapport of beleving. Er moeten gewoon criteria zijn net als in het MER, aan welke eisen er voldaan moet worden voor sociale effecten²³”*.

Vanwege de technische ontwikkeling van windmolens is participatie voor de omgeving enorm belangrijk geworden. De impact op de omgeving is veel groter nu de windmolens van 70m hoog worden vervangen door windmolens van 200-240m hoog. Daardoor wordt het individuele eigenaarschap van windmolens steeds minder geaccepteerd *“Ik vind dat windmolens deel uitmaken van de openbare ruimte. Door de impact op het hele gebied, moet iedereen de kans krijgen om mee te doen²⁴”*. Vooral in dat meedoen bestaat in de groep omgeving een nuance, die bij de overheid en initiatiefnemer anders ligt. Meedoen voor de omgeving betekent niet altijd het delen in de baten maar juist meepraten, mee-ontwerpen en soms zelfs een vorm van veto krijgen: *“Ik vind dat direct omwonenden de zwaarst wegende stemmen zouden moeten hebben om mee te spreken over dingen die ze onmiddellijk aangaan²⁵”*. Er moeten dus meer mogelijkheden komen in het ontwerpproces om mee te praten en de participatiemogelijkheden mogen duidelijk afgekaderd zijn. Als mensen vervolgens geen gebruik maken van de aangeboden mogelijkheden is het voor sommigen ook acceptabel dat daar consequenties aan verbonden zijn: *“Als je geen lid wordt, moet je ook maar accepteren dat de besluitvorming buiten jou om gaat²⁶”*.

Wat onafhankelijk van de besluitvorming sowieso moet gebeuren, is actieve communicatie naar de omgeving over de voortgang van het project. Iedereen wil op zijn minst geïnformeerd blijven, vanaf het begin van het project. Dit houdt in dat, aansluitend op de Participatieparadox, de omgeving ook geïnformeerd wil worden als zaken nog niet concreet zijn: *“Het is wel lastig want je weet aan het begin van het project nog niet wat er precies mogelijk is²⁷”*. Juist de dialoog aangaan op het moment dat plannen niet te ver ontwikkeld zijn, is voor de Woordvoerder van Actiegroep Red het Swifterbos belangrijk: *“Het mag niet zo zijn dat er geen weg meer terug is, op welk gebied dan ook”*. Dit wordt bevestigd door de ervaring van de Woordvoerder van Dorpsbelangen. Windplanblauw kwam voor Dorpsbelangen te laat met plannen naar buiten, waardoor er in praktijk weinig ruimte over bleef om het plan aan te passen: *“Er zijn dan al een aantal voorkeuren geweest die onderzocht zijn en dat had al eerder naar buiten mogen komen, dat wij daar als omgevingsfactor op konden reageren”*. Doordat het beeld ontstond dat experts deze keuzes hebben afgewogen zonder consultatie van de omgeving, heeft het woord ‘expert’ voor de meesten in de omgeving een negatieve bijmaak gekregen: *“Gewoon mensen met een gezond verstand en gevoel voor mensen heb je nodig. Kijk uit met alleen maar deskundigen, dat is wel een beetje ziekte in Nederland tegenwoordig²⁸”*. Daarmee lijken initiatiefnemer en omgeving door de Participatieparadox lijnrecht tegenover elkaar te staan.

²² Woordvoerder Actiegroep Red het Swifterbos (Bijlage II: #OM2)

²³ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

²⁴ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

²⁵ Woordvoerder Actiegroep Red het Swifterbos (Bijlage II: #OM2)

²⁶ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

²⁷ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

²⁸ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

6.1.2 DE ROL VAN OVERHEID EN DE WET

Het niveau van acceptatie wat nagestreefd wordt, draagt bij aan de verwachtingen die men stelt aan participatie. Daarbij is zijn de kaders en handvatten die beschikbaar worden gesteld vaak een belangrijk onderwerp van gesprek. Door middel van de stellingen is geanalyseerd hoe stakeholders de rol van de overheid en de wet beoordelen in een participatieproces. Daarbij laten de onderstaande paragrafen zien op welke manier de omgevingswet, bestuursrechtelijke kaders en de overheid participatie in de ogen van de verschillende stakeholders kan ondersteunen.

DE INITIATIEFNEMERS

Hoewel de initiatiefnemer in Windplanblauw inziet dat een project zonder acceptatie van de omgeving niet tot realisatie kan komen, ziet de Manager Participatie toch het tegenovergestelde nog gebeuren in andere projecten: *“Je kunt, zoals het nu geregeld is, gemakkelijk door met ontwikkelingen zonder dat je echt luistert naar iemand. Je kunt alles wegschrijven. Maar als je geen basis hebt van hoe je het juist betrekken wel had moeten doen, dan kan iedereen beweren dat het niet goed is gegaan”*. Deze vorm van kaders ontbreekt nog. Dit is niet alleen lastig voor de initiatiefnemer maar is in zijn ogen ook verstoring voor de besluitvorming van de overheid: *“Het is belangrijk voor het besluitvormingsproces omdat daarin een objectieve blik op sociale effecten vaak ontbreekt²⁹”*. Daarnaast zou de initiatiefnemer in relatie tot de overheid ook graag de Participatieparadox willen oplossen: *“je sluit als adviseur soms net te laat aan³⁰”*.

Een weigeringsgrondslag in de omgevingswet is volgens de omgevingsmanager geen oplossing: *“Ik vind niet dat je een vergunning moet weigeren maar het voorstel. Je moet kijken naar de kwaliteit van het besluitvormingsproces en dat je in het voorstel dus vrij makkelijk kunt gaan constateren dat het voorstel onvoldoende mate aansluit bij andere wensen”*. Daarbij is het voor de initiatiefnemer belangrijk dat er wel iets komt om afspraken met de omgeving eventueel te kunnen handhaven. De Bestuurder geeft aan: *“je hebt iets beloofd, dan moet je je daar ook aan houden”*. Een weigeringsgrondslag in de Wet is voor velen een stap te ver, maar een aanvulling op het MER voor sociale effecten ziet de initiatiefnemer wel zitten: *“Het zou kunnen dat het project langzamer verloopt omdat mensen procederen omdat er niet genoeg geparticipeerd is, maar ik denk dat het in eerste instantie juist helpt om een vergunning te krijgen³¹”*.

DE OVERHEID

Het opstellen van een kader zoals het Regioplan (2016) waarbinnen het project ontwikkeld mag worden, is volgens de betrokken overheden van Windplanblauw voor herhaling vatbaar: *“Met dat kader stuur je. In het proces bewaak je dat dan³²”*. Daarin is besluitvorming, zoals eerder gebleken, een belangrijk onderdeel van het takenpakket van de overheid. Hoewel kaders daarbij helpen, blijft besluitvorming ook een sterk politiek proces. De overheid ziet het als haar rol om politieke acceptatie tijdig te verwerven: *“Bestuurders moeten niet pas betrokken worden bij de formele procedure stappen (Raden en Staten) want dan is het te laat. Juist als het politiek wordt, wordt het spannend³³”*

²⁹ Omgevingsmanager - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #12)

³⁰ Manager Participatie - initiatiefnemer Windplanblauw (Bijlage II: #11)

³¹ Bestuurder Windplanblauw - Vereniging SwifterwinT (Bijlage II: #13)

³² Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (Bijlage II: #01)

³³ Projectleider Windenergie - Provincie Flevoland (Bijlage II: #03)

Kaders stellen, deze handhaven en zorgvuldige besluitvorming, is in de ogen van de overheid haar rol. De huidige kaders hebben echter als minpunt dat ze weinig handvatten bieden ter ondersteuning van de handhaving: *“Het huidig wettelijk kader biedt namelijk helemaal geen ruimte om dat voor te schrijven of te verplichten dus het is ook heel erg ingewikkeld geweest bij het opstellen van het Regioplan. Je kunt als overheid wel aangeven wat je belangrijk vindt maar je kunt het niet afdwingen³⁴”*. Hoewel er dus gezocht wordt naar borging in wet- en regelgeving lijkt de overheid het erover eens te zijn dat een weigeringsgrondslag in de omgevingswet niet zou helpen. De huidige - niet bindende - formulering in de omgevingswet voldoet volgens de Projectleider Windenergie prima: *“Ik vind wat er nu in staat: je moet er aandacht aan besteden. Dat lijkt me prima. Het hoeft geen consequentie te hebben maar een belofte”*. Het idee van het invoeren van een weigeringsgrondslag in de omgevingswet bezorgt de Duurzaamheidscoördinator zelfs veel zorgen: *“Het is misschien ook wel mijn angst als je het verplicht stelt, ik zie dat participatie vaker géén toegevoegde waarde heeft dan wél”*. Andere zorgen zijn meer politiek van aard: *“Je moet het ook niet verplicht stellen want dan holt het het vertrouwen in de overheid nog meer uit³⁵”*, of meer op kwaliteit gericht: *“Misschien heeft het wel bijna altijd een meerwaarde als je het zorgvuldig en op de juiste manier doet, maar vaak wordt het op zo’n manier georganiseerd dat het geen meerwaarde heeft³⁶”*. Het is belangrijk dat de zorgen van de lokale overheid opgelost worden omdat de nationale overheid juist de handhaving van participatie aan hen toevertrouwt: *“Als overheid heb je een regierol richting de initiatiefnemer om erop toe te zien dat de participatie goed geregeld is. Sancties zijn daar wel aan te verbinden, of je dat nou wel of niet via de omgevingswet doet. Dat kan je als lokale overheid ook prima zelf bepalen en afspreken³⁷”*.

DE OMGEVING

De omgeving geeft aan dat de overheid als rol heeft te streven naar het hoogste niveau van participatie. Wat daarvoor nodig is: *“dat je vanaf het begin af aan dat zo iets ontstaat meteen meegenomen wordt over hoe het eruit kan komen te zien³⁸”*. Bij de totstandkoming van het Regioplan (2016) was het in de ogen van Dorpsbelangen niet duidelijk wat de impact zou kunnen zijn op de leefomgeving. De overheid zou daar een goed beeld van moeten schetsen. Het schoot de omgeving daarom in het verkeerde keelgat toen de Wethouder erop wees dat het Regioplan (2016) een inspraakmoment had gekend en dat inspraak over de plaatsingszones niet meer mogelijk was. *“En dat was het hele probleem, als die daar niet geplaatst werden, als dat niet zo was vastgesteld, dan was het geen enkel probleem geweest³⁹”*. De kern van deze kwestie ging over de rol van de overheid in de ogen van de omgeving: *“ik vind dat de overheid meer moet zeker stellen dat er een gezond leefklimaat blijft geborgd, dat mis ik⁴⁰”*.

Daarnaast vindt de Bewoner van het Buitengebied - tevens eerste generatie windmolenaar in Flevoland - het lastig dat de overheid zelf niet meer risico voor haar rekening neemt in de ontwikkeling van wind en zonne-energie: *“Duurzame energie is een heel belangrijk maatschappelijk belang, waarom moet daar dan alleen een groep mensen voor opdraaien? Dan zou je ook een ander, opener, participatieproces kunnen krijgen⁴¹”*. Het is hierbij voor de hele omgeving van belang dat de overheid zich realiseert dat windenergie niet langer een individuele ontwikkeling is, maar dat het een maatschappelijk gedragen besluit moet zijn. Daarvoor moet de overheid eisen stellen aan wat de impact mag zijn op de directe omgeving van de besluiten.

³⁴ Projectleider Windenergie - Provincie Flevoland (Bijlage II: #O3)

³⁵ Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (Bijlage II: #O1)

³⁶ Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (Bijlage II: #O1)

³⁷ Directie Energie en omgeving - EZK (Bijlage II: #O2)

³⁸ Woordvoerder Dorpsbelangen Swifterbant (Bijlage II: #OM3)

³⁹ Woordvoerder Actiegroep Red het Swifterbos (Bijlage II: #OM2)

⁴⁰ Woordvoerder Dorpsbelangen Swifterbant (Bijlage II: #OM3)

⁴¹ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

6.1.3 EIGENAARSCHAP

Uit de literatuur blijkt dat eigenaarschap een belangrijk element kan zijn voor publieke acceptatie (Warren et al., 2010; Lienhoop, 2018). Uit gesprekken blijkt dat per stakeholdergroep er verschillen wordt gekeken naar de vorm en effectiviteit van eigenaarschap als factor in de vergroting van acceptatie.

DE INITIATIEFNEMERS

De omgevingsmanager geeft aan dat in een goed participatieproces niet al het eigenaarschap bij één partij zit: *“Je moet bereid zijn een stukje van je zeggenschap op te geven en dat vinden ondernemers en grote partijen echt moeilijk”*. Het opgeven van zeggenschap wordt daarbij geassocieerd met het afwijken van het hoofddoel van het project: *“We zijn geen sociale instelling die als sociaal doel heeft dat iedereen een zegje mag doen⁴²”*. Informeren en consulteren is daarbij geen probleem, maar het uit handen geven van ruimte in de besluitvorming is lastiger, bekent de Bestuurder: *“Uiteindelijk wil ik zelf graag alle besluitvorming doen”*. Het Bestuur van SwifterwinT BV heeft haar certificaathouders als achterban. Deze certificaathouders bezitten aandelen in het park, maar hebben beperkte inspraakmomenten. Het Bestuur is aangesteld voor de besluitvorming en door middel van geldleenrondes kan het Bestuur het aandeel van SwifterwinT BV in Windplanblauw financieren. De Bestuurder legt daarom uit dat extra vormen van eigenaarschap of uitgften voor participatie tijdens de ontwikkelfase, niet wenselijk zijn: *“We kunnen niet verantwoorden [naar de achterban] dat we geld uitgeven om draagvlak te kopen. De [financiële] participatie komt dus pas goed los in de exploitatiefase”*. De manier waarop zeggenschap en financieel eigenaarschap zijn vormgegeven in Windplanblauw zijn dus grotendeels bepaald door de ontstaansgeschiedenis en organisatie van de Vereniging.

DE OVERHEID

Het Regioplan (2016) schrijft voor dat er participatie moet plaatsvinden bij de ontwikkeling van windenergie. Als onderdeel van participatie wordt ook financiële participatie verplicht gesteld. Dit heeft deels het beeld gevormd dat je de omgeving kunt betrekken door enkel de lusten uit het project te delen. De Projectleider Windenergie omschrijft: *“Ik merk dat het in de polder ook heel veel gaat over participatie in de exploitatiefase [red. financiële participatie] en ik merk dat de initiatiefnemers heel vaak denken dat je daar ook (bijna) alles mee kunt oplossen [...] maar wat meer oog dan enkel het financieel belang van iemand zou heel erg kunnen meewerken in het vergroten van acceptatie van het project”*. Aan financiële participatie kan de overheid gemakkelijk eisen stellen. Het blijkt lastiger om dit ook voor procesparticipatie te doen. De overheid ziet graag dat ze er samen met initiatiefnemer voor zorgt dat het kennisniveau van de omgeving aansluit bij de ruimte die beschikbaar is gesteld voor inspraak: *“Ik vind dat participanten voorzien moeten worden van de benodigde kennis om te kunnen participeren⁴³”*. Eigenaarschap door middel van inspraak is sterk afhankelijk van kennisniveau en paraatheid van kennis. Daarbij behoort ook dat de omgeving vaak niet dagelijks bezig is met het project, en dus makkelijk overvallen kan worden door een plan. Het voorkomen hiervan door het bewust plannen van informatieoverdracht en beslismomenten is van groot belang bij een eerlijke invulling van zeggenschap: *“Ik vind het heel belangrijk dat ze het [red. inspraak op plannen voor de omgeving] tijdig weten zodat ze ook hun mening kunnen geven. Ze moeten weten dat ze inspraak hebben⁴⁴”*.

⁴² Bestuurder Windplanblauw - Vereniging SwifterwinT (Bijlage II: #13)

⁴³ Duurzaamheidscoördinator - Gemeente Lelystad (Bijlage II: #O1)

⁴⁴ Directie Energie en omgeving - EZK (Bijlage II: #O2)

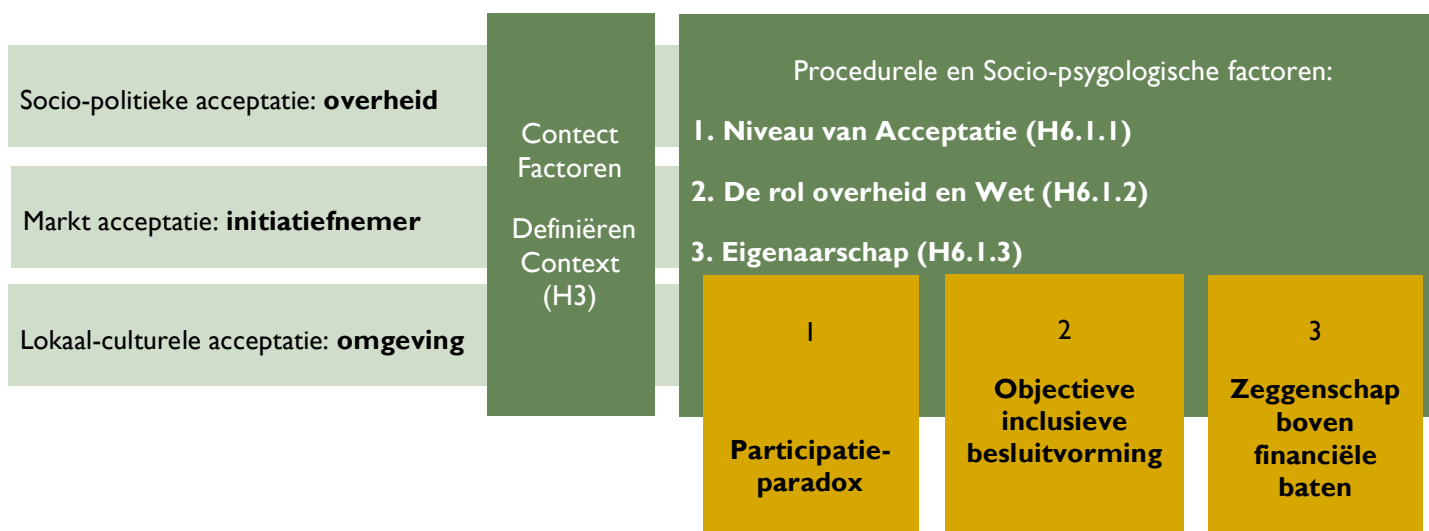
DE OMGEVING

Eigenaarschap is voor de omgeving van het gebied hoofdzakelijk gerelateerd aan besluitvorming: “Heel veel mensen zullen niet bereid zijn om financieel deel te nemen, of niet kunnen, maar ik vind het wel heel belangrijk dat mensen in het proces mee kunnen⁴⁵”. Dat de mensen in het buitengebied in Windplanblauw mogen investeren en geld verdienen aan de windenergie als aandeelhouders vindt de woordvoerder van Red het Swifterbos niet direct oneerlijk “Daar moet je niet afgunstig op zijn, dat is een omstandigheid hier, maar we hebben het gevoel dat het geld verdienen door sommige mensen, veel geld verdienen, dat ten kosten gaat van ons welzijn en daar verzetten wij ons tegen⁴⁶”. Het is daarbij voor de Woordvoerder vooral van belang dat de omgeving beslisrecht heeft of zelfs de mogelijkheid om besluiten terug te draaien: “Ik vind dat voor de participatie van direct betrokkenen genomen besluiten moeten kunnen worden teruggedraaid⁴⁷”. Wie er vervolgens mag meebeslissen zou volgens de Woordvoerder Dorpsbelangen moeten worden bepaald op basis van fysieke afstand tot de ontwikkeling “In een correct proces zou het Projectgebied fysiek zijn, wie in de buurt woont zou juist zijn deel van het Projectgebied”.

6.2 CONTEXT AFHANKELIJKHEID RESULTATEN

Door de resultaten van Windplanblauw is er een beeld ontstaan over wat verschillende stakeholders verwachten van participatie en hoe hiermee de Publieke Acceptatie kan worden vergroot. In het geval van Windplanblauw komt duidelijk naar voren dat er drie hoofdthema's leidend zijn bij deze discussie: welke vorm van acceptatie wordt vergroot door participatie, wat de rol is van de overheid en regelgevend is in participatie en op welke manier eigenaarschap belangrijk is voor participatie. Deze drie hoofdthema's hebben invulling gegeven aan de procedurele en socio-psychologische factoren die Suškevičs et al. (2019) omschrijven op de verschillende niveaus in het project. Daaruit blijkt dat er per hoofdthema één hoofdelement te destilleren is. Dit is schematisch weergegeven in het onderstaande Figuur 7.

Figuur 7. Hoofdelement per hoofdthema in Windplanblauw – invulling van procedurele en socio-psychologische factoren.

⁴⁵ Bewoner Buitengebied - Verenigingslid SwifterwinT (Bijlage II: #OM1)

⁴⁶ Woordvoerder Actiegroep Red het Swiftrbos (Bijlage II: #OM2)

⁴⁷Woordvoerder Actiegroep Red het Swiftrbos (Bijlage II: #OM2)

Het eerste hoofdargument komt voort uit het inzicht dat de verwachtingen van participatie gerelateerd aan het doel wat er mee behaald dient te worden. Dit is een niveau afhankelijke factor (Figuur 7) zoals blijkt uit de gesprekken. De verwachting van participatie verschilt per stakeholdergroep. De initiatiefnemer verwacht dat participatie leidt tot acceptatie bij zowel de overheid (socio-politiek) als bij de omgeving (cultureel-lokaal), terwijl de omgeving slechts zoekt naar een manier om cultureel-lokale acceptatie te vergroten. De overheid voelt zich verantwoordelijk voor beide vormen van acceptatie, maar vooral de politieke acceptatie is hetgeen wat doorslaggevend is bij besluitvorming. Hoewel het doel van participatie vaak de middelen bepaald is in alle gevallen de timing een cruciaal onderdeel gebleken. De grootste uitdaging voor de drie stakeholdergroepen om hun participatiedoelen te halen is het oplossen van de Participatieparadox. Waar de omgeving verwacht dat participatie zorgt voor het tijdig informeren, ook in minder concrete fases van het project, zijn overheid en initiatiefnemer er nog niet zeker van welke mate van concreetheid geschikt zijn voor de benadering van de omgeving. Daardoor is de verwachting dat participatie lokale en politieke acceptatie kan vergroten enorm afhankelijk van de timing en voorwaarden waaronder participatie wordt toegepast. Deze voorwaarden zijn vervolgens weer verschillend gebleken, afhankelijk van de vorm van acceptatie die ten doel staat. Voor lokale acceptatie is een andere timing nodig dan voor politieke acceptatie. Op die manier voedt de Participatieparadox zichzelf zolang de focus gericht blijft op een enkele vorm van acceptatie.

Het tweede hoofdargument is gebaseerd op het belang van kaders om participatie vorm te geven en te handhaven. De verwachting van de initiatiefnemers is dat participatie uiteindelijk bijdraagt aan een representatieve vertegenwoordiging van de belangen in het gebied en dat deze op objectieve manier afgewogen kunnen worden in de besluitvorming. Daarin zijn initiatiefnemer en overheid beiden op zoek naar een aanvulling op de huidige onderzoeken zoals bijvoorbeeld het MER, om de effecten op de omgeving objectief te kunnen beoordelen. De overheid zoekt dit ter ondersteuning van een objectieve afweging van alle belangen in de regio en de initiatiefnemer hoopt met een nieuwe methode vooral dat heftige emoties de besluitvorming niet meer zullen overheersen. Dit kan samengaan met de verwachting vanuit de omgeving dat participatie ervoor kan zorgen dat beleving een centrale rol krijgt in besluitvorming. Het liefst ziet de omgeving dat participatie gebaseerd is op minimumeisen voor sociale effecten en dat het behouden van de leefomgeving een centraal onderwerp is daarin.

Het derde hoofdargument in Windplanblauw betreft eigenaarschap. Het is belangrijk gebleken voor het vergroten van publieke acceptatie dat er duidelijkheid ontstaat over de manier waarop eigenaarschap ingezet kan worden. Uit de literatuur blijkt dat eigenaarschap in de vorm van financiële participatie voor vergroting van publieke acceptatie kan zorgen. Uit de gesprekken in Windplanblauw blijkt echter dat vooral zeggenschap geven aan de omgeving de lokale acceptatie in deze context had kunnen vergroten. De omgeving zou willen dat er meer ruimte komt voor beslisrecht van mensen die niet direct juridisch of financieel eigenaar zijn, maar wel gebruikseigenaar zijn van de leefomgeving. Uiteindelijk komt het er op neer dat de omgeving over haar eigen leefomgeving wil kunnen meepraten en het liefst zelfs meebeslissen.

6.2.1 SPIEGELING

De drie hoofdthema's uit Windplanblauw zijn deels specifiek voor de context waarin het project zich bevindt. Toch kan door middel van spiegeling met de cases Coevorden en Nieuwegein geconstateerd worden dat sommige van deze hoofdelementen (Figuur 7) ook gelden in een andere context. Zo laat de case in Nieuwegein zien dat de vorm van acceptatie die wordt nagestreefd door de overheid hoofdzakelijk politiek is. Dat blijkt uit hoe projecten beïnvloed worden door projecten in buurgemeenten: *“Zodra een gemeente oproer heeft over*

windenergie zijn omliggende gemeenten bang dat het hen ook zal overkomen⁴⁸". Dat het park in Nieuwegein is gerealiseerd komt volgens de Adviseur Duurzame Energie door de goede locatiekeuze, daar was praktisch gezien eigenlijk geen omgeving. Nieuwe voorstellen halen het niet meer binnen de politiek in Nieuwegein vanwege de angst voor de reactie uit de omgeving: "*Het voorstel is vroegtijdig gestrand en niet in de Raad terecht gekomen omdat er te veel vraagtekens vooraf waren en niet genoeg vertrouwen in het project*⁴⁹". Dit dilemma over hoe buurgemeenten het participatieproces aanpakken en wat dat doet met ontwikkelingen in eigen gemeente is sterk gerelateerd aan de problemen rondom de Participatieparadox. De timing van het ene project, en timing richting de omgeving, lijkt dus niet enkel binnen één project gevolgen te hebben, maar is juist groter dan de eigen context: het beïnvloedt de mogelijkheden in buurgemeenten: "*Wat er nu gebeurt is dat de energietransitie opgaven worden doorgeschoven*⁵⁰". Ook in Coevorden werd dit opgemerkt, daar is de concrete denkstap gemaakt dat denken vanuit grondposities de Participatieparadox deels veroorzaakt "*Je hebt stappen overgeslagen op het moment dat je projecten ontwikkelt vanuit grondposities en dan de druk opvoert voor het realiseren van een project. Dan gaan mensen gelijk in de weerstand en krijg je ze nooit meer zo ver dat ze constructief mee gaan denken over de randvoorwaarden*⁵¹".

Wat betreft de kaders en aanvullingen op het MER is er ook in Nieuwegein behoefte aan een manier om besluitvorming op dusdanige wijze in te kunnen richten dat de omgeving objectief kan worden meegenomen. Het reeds ontwikkelde windpark is zonder participatie tot stand gekomen en zonder enige klachten. Toch worden huidige plannen op politiek niveau al tegengehouden vanwege de heftige protesten in Houten "*Daar is met de gemeente op een gegeven moment, vanwege hevige weerstand uit de omgeving, van slechts één felle tegenstander, afgesproken dat we zelfs 0 procent slagschaduw mogen veroorzaken [...] Die molens zijn niet meer rendabel nu*⁵²". Gevolgen van subjectieve besluitvorming zijn dus enorm voor ontwikkelaar en ook voor de omgeving waar het beeld wat er ontstaat rondom windenergie alleen maar erger wordt. Ook in Coevorden werd opgemerkt dat de overheid vooral de regierol moet pakken en kaders moet scheppen "*In eerste instantie had de overheid minimale kaders opgesteld en was daarbij niet sturend. Pas toen de overheid harde deadlines opgaf voor de planvorming werd het maken van een deal met de omgeving noodzakelijk*⁵³". Het is dus nodig dat de overheid kaders opstelt en de overheid dient in haar rol ook een uiteindelijk besluit te nemen. Toch werd opgemerkt dat de overheid soms ook probeert belangen te behartigen: "*De overheid moet een besluit nemen, keuzes maken. Daarbij hoort niet het beïnvloeden van besluitvorming. Dat wordt nu vaak beïnvloedt door populisme, electoraal gedreven*". De twee petten van de overheid en de gevolgen daarvan voor het proces is wellicht een van de problemen waar de overheid zelf naar verwijst als wordt aangegeven: "*dat een deel van de problemen wordt gevormd door de afwezigheid van sociale onderzoeken en rapporten [...] als overheid hebben we zo'n afwegingskader echt gemist in de besluitvorming*⁵⁴".

Wat betreft het eigenaarschap blijkt in Coevorden dat financiële participatie voor de omgeving duidelijk ondergeschikt is aan het belang van erkenning voor beleving: "*Bij alle projecten die ik heb begeleid gaat minimalisering van overlast voor het minimaliseren van de gevolgen. De beleving gaat boven de financiële baten*". Terwijl de overheid het duidelijke standpunt inneemt: "*Mijn beeld is dat een ontwikkeling succesvol kan zijn doordat*

⁴⁸ Adviseur Duurzame Ontwikkeling - Gemeente Nieuwegein (Bijlage II: #N2)

⁴⁹ Adviseur Duurzame Ontwikkeling - Gemeente Nieuwegein (Bijlage II: #N2)

⁵⁰ Adviseur Duurzame Ontwikkeling - Gemeente Nieuwegein (Bijlage II: #N2)

⁵¹ Belangenvertegenwoordiger omgeving en Proces Adviseur overheid (Bijlage II: #C1)

⁵² Site Manager - Windpark Nieuwegein - (Bijlage II: #N1)

⁵³ Projectleider - Coevorden (Bijlage II: #C2)

⁵⁴ Wethouder - Coevorden (Bijlage II: #C3)

de opbrengsten helemaal ten goede komen aan de samenleving⁵⁵". In Nieuwegein werd aangetoond dat een project ook succesvol kan zijn zonder eigenaarschap in de omgeving "Er is behalve het beschikbaar stellen van isolerende maatregelen geen geld naar de omgeving gegaan⁵⁶". Het onderwerp eigenaarschap is dus sterk contextafhankelijk en daarnaast nog sterk afhankelijk van het perspectief van de stakeholder, zoals ook blijkt in Windplanblauw.

Door de spiegeling wordt duidelijk dat de Participatieparadox speelt in verschillende contexten. In Nieuwegein heeft de gemeente moeite met verdere ontwikkeling van windenergie vanwege de negatieve gevolgen van de Participatieparadox in buurgemeenten. En in Coevorden werd gezien dat het betrekken van de omgeving eerder moet gebeuren dan de start van de ontwikkeling vanuit grondposities. Ook naar de handvatten voor een objectieve, maar meer inclusieve besluitvorming, wordt in alle projecten gezocht. Het enige thema wat in Windplanblauw duidelijk afweek van Nieuwegein. Daar waar in Windplanblauw behoefte was aan zeggenschap, was bij de ontwikkeling van Nieuwegein geen eigenaarschap nodig voor publieke acceptatie. In Coevorden werd juist door de overheid gezocht in de richting van Financiële Participatie terwijl de omgeving minimalisatie van sociale impact belangrijker vond. Dit leidt tot de conclusie dat er twee onderwerpen zijn die in algemene zin besproken kunnen worden als er wordt gezocht naar mogelijke toepassingen van een SIA in windenergieprojecten in Nederland: de Participatieparadox en objectieve, inclusieve besluitvorming, maar dat eigenaarschap te sterk afhankelijk is van context en perspectief voor een algemene toepassing van een SIA.

6.3 TOEPASBAARHEID VAN DE SIA

Een SIA is met name toepasbaar op juist die onderwerpen die niet afhankelijk zijn van de context noch van het perspectief van de stakeholder. Van de drie hoofdelementen die uit de analyse van Windplanblauw kwamen (Figuur 7) blijkt uit de spiegeling met Nieuwegein en Coevorden dat er twee elementen in beperkte mate contextafhankelijk zijn. Een SIA kan geen toepassing bieden in het vergroten van publieke acceptatie door middel van creëren of onderhouden van eigenaarschap aangezien Eigenaarschap verschillend gedefinieerd wordt door de stakeholders en daardoor enkel specifieke vorm van acceptatie (markt, socio-politiek als lokaal-cultureel) nastreeft. Uit de spiegeling blijkt dat twee andere belangrijke elementen, de Participatieparadox en objectieve besluitvorming, zich wel lenen voor toepassing van de SIA.

6.3.1 SIA ALS OPLOSSING VOOR DE PARTICIPATIEPARADOX

Uit de interviews blijkt dat er behoefte is aan een proces wat de start en einddatum van projecten bij grote planologische inpassingen overstijgt. De SIA zou een aanvulling zijn op de huidige windenergie ontwikkelingen door randvoorwaarden te scheppen over wanneer overheid en initiatiefnemer de omgeving moeten betrekken. Door een overkoepelende rol aan te nemen in het ontwikkelproces kan een SIA de rode draad vormen waardoor omgeving, overheid en initiatiefnemer altijd weten wie er wanneer aan de lat staat voor het tijdig betrekken en het inspreken in projecten. Daarbij schept de SIA een mogelijkheid om vast te leggen in welke ontwerpfasen er ruimte moet komen voor de omgevingsfactor waardoor er nog werkelijke ruimte overblijft om plannen aan te passen op basis van omgevingsinput. De SIA is daarin begeleidend voor zowel het opstellen van de kaders vanuit de overheid als het invullen daarvan door de initiatiefnemer. De vorm van de SIA die daar voor geschikt zou zijn sluit meer aan op de omschrijvingen van Vanclay (Interview 2018) waarin de SIA gebruikt

⁵⁵ Wethouder - Coevorden (Bijlage II: #C3)

⁵⁶ Site Manager - Windpark Nieuwegein - (Bijlage II: #N1)

wordt als proces voor het vormen van beleid. De SIA dwingt vroegtijdige participatie af om zo de Participatieparadox te voorkomen.

6.3.2 SIA VOOR OBJECTIEVE, INCLUSIEVE BESLUITVORMING

Uit de interviews en resultaten is gebleken dat de grootste toegevoegde waarde van een SIA aansluit bij de factor procedure zoals omschreven door Suškevičs et al. (2019). Naast deze factor speelt de behoefte op alle drie de niveaus zoals omschreven in het Theoretisch Kader (Figuur 2). De SIA kan, zoals het ook in het buitenland veel wordt gebruikt, het besluitvormingsproces in de ontwikkelfase ondersteunen en beleving een plaats geven (Burdge, 2003; Esteves et al, 2012; Lockie, 2001; Expert Interview Vanclay, 2018). Doordat participatie, betrokkenheid en acceptatie concreter kan worden gedefinieerd en er gesprekken kunnen ontstaan over de volledigheid hiervan zullen emotionele discussies niet overheersen. Daarbij is de SIA sterk in de ondersteuning van het vergroten van procedurele rechtvaardigheid (Walker et al., 2010) een onderdeel wat belangrijker is gebleken dan de distributieve rechtvaardigheid. De SIA biedt behalve procedurele rechtvaardigheid ook handvatten om na besluitvorming de afspraken die resulteren uit het proces te handhaven. Door reeds bestaande internationaal erkende richtlijnen zoals die van de IFC (IFC2, 2012) biedt een SIA de mogelijkheid om na verlening van vergunningen te handhaven op beloften en afspraken die zijn gemaakt op het gebied van participatie en omgang met de omgeving. De SIA heeft de potentie om juridisch bindende afspraken vast te leggen over sociale impact zoals we in Nederland gewend zijn met milieueffecten (IFC1, 2012; de Groot, 2017)

7. Conclusie

In zowel de literatuur als de praktijk van de planologie vindt er een verschuiving plaats van een overheid gecentreerde aanpak naar een burger- en initiatiefnemer gecentreerde aanpak (Pierre, 2012; Swyngedouw, 2005). Het centraal stellen van de burger zorgt voor een toenemende complexiteit in beleids- en besluitvorming en burgerparticipatie wordt steeds belangrijker (Reed, 2008; Innes, 2000; Healey, 2008). Een unaniem geaccepteerde definitie van participatie bestaat niet in de literatuur. De definities die er zijn kunnen opgesplitst worden in twee categorieën: definitie op basis van de positie van de burger of definitie op basis van toegepaste technieken (Schlossberg et al. M., 2005). Ook het definiëren van succesfactoren is volgens Sørensen & Torfing (2005) niet mogelijk vanwege de grote verschillen in (democratische) context waar participatie afhankelijk van is. Het is echter wel mogelijk om onderscheid te maken tussen de verschillende facetten van acceptatie die nagestreefd worden door de inzet van participatie. Publieke Acceptatie is te definiëren als een combinatie van acceptatie op drie niveaus (Wüstenhagen et al., 2007): *sociaal-politiek*, *markt* en *lokaal-cultureel*. Daarnaast zijn er socio-psychologische factoren, procedurele factoren en contextuele factoren die de toename van acceptatie in de weg kunnen staan (Suškevičs, 2019). Participatie kan daarbij met name de procedurele factoren die acceptatie vergroten beïnvloeden. Naast procedurele factoren heeft participatie ook invloed op distributieve rechtvaardigheid in de vorm van financiële participatie wat vaak wordt ingezet om acceptatie te vergroten door middel van lokaal eigenaarschap (aandeelhouders) (Warren et al., 2010; Lienhoop, 2018) en richt procesparticipatie in de windenergie zich meer op integratie van verschillende participatieniveaus (Arnstein, 1969) en stakeholders in de besluitvorming.

In de literatuur wordt in onderzoeken naar sociale acceptatie van infrastructurele- en energieprojecten vaak gerefereerd aan de Sociale Impact Analyse (SIA) (Wolsink, 1990; Expertinterview Vanclay, 2018). De SIA, ontwikkeld vanaf de jaren '70 met de milieueffectrapportage (MER), heeft als doel het zo goed mogelijk inschatten van geplande en ongeplande sociale consequenties van projecten, beleid, plannen en programma's (Burdge, 2003; Esteves et al, 2012; Lockie, 2001). De SIA kan worden omschreven als zijnde geschikt voor overkoepelende omgevingsprocessen (e.g. Vanclay 2015) en ter ondersteuning van de ontwikkelaar en overheid bij besluitvorming (e.g. de Groot, 2017). Daarnaast is de SIA geïntegreerd als verplichting in financieringsbesluiten bij banken die aangesloten zijn bij de IFC (IFC1, 2012; IFC2, 2012).

Door middel van semigestructureerd interviews aan de hand van stellingen is achterhaald dat in het geval van windenergie er een aantal randvoorwaarden zijn waar een SIA aan moet voldoen om de Publieke Acceptatie van de projecten te kunnen vergroten. Zo blijkt uit de hoofdcase Windplanblauw (voortaan: WPB) dat stakeholders verschillende verwachtingen hebben van participatie en hoe daarmee Publieke Acceptatie kan worden vergroot. In WPB zijn er drie hoofdthema's geïdentificeerd waarop stakeholders van mening verschillen: (1) welk facet van Publieke Acceptatie (Wüstenhagen et al., 2007) dient te worden vergroot door participatie, (2) wat de rol van de overheid en regelgeving is in participatie en (3) op welke manier eigenaarschap belangrijk is voor acceptatie. Binnen deze drie thema's zijn er verschillende perspectieven over hoe participatie ingezet kan worden voor het vergroten van publieke acceptatie. Zo blijkt dat voor het verkrijgen van lokale acceptatie de start van het participatieproces op een ander moment moet plaatsvinden (doorgaans eerder) dan momenteel in WPB in praktijk kon vanwege vastgestelde plankaders (Regioplan, 2016). Dit vertaalt zich in de Participatieparadox, op basis van de interviews te definiëren als:

De Participatieparadox is de afweging die gemaakt moet worden tussen het tijdig informeren van de omgeving en het concretiseren van plannen. Veel keuzes worden gemaakt op het moment dat de omgeving nog niet betrokken is of zich niet aangesproken voelt. Terwijl de omgeving op het moment dat ze inspreken vaak niet meer de ruimte hebben om plannen te wijzigen en met de huidige methoden niet opgelost kan worden.

De tweede uitkomst van de hoofdcase WPB is dat de rol van de overheid en duidelijke kaders van groot belang zijn voor het vormgeven van participatie en het handhaven daarvan. De verwachting van de initiatiefnemers is dat participatie uiteindelijk bijdraagt aan een representatieve vertegenwoordiging van de belangen in het gebied. En dat deze op objectieve manier afgewogen kunnen worden in de besluitvorming. Daarin zijn initiatiefnemer en overheid beiden op zoek naar een aanvulling op de huidige onderzoeken zoals bijvoorbeeld het MER, om de effecten op de omgeving objectief te kunnen beoordelen. De omgeving mist momenteel op haar beurt minimumeisen voor sociale effecten die windenergieprojecten mogen veroorzaken. Er zouden volgens alle stakeholders dus aanvullingen moeten komen op de huidige beoordelingskaders om sociale effecten afweegbaar en handhaafbaar te maken.

De derde uitkomst van WPB is de inzet van eigenaarschap. De omgeving ziet eigenaarschap als zeggenschap en een toegevoegde waarde voor het vergroten van lokale acceptatie. Dit zou met name meer ruimte kunnen bieden voor mensen die niet direct juridisch of financieel eigenaar zijn, maar wel gebruikseigenaar zijn van de leefomgeving. In het geval van WPB werd financieel eigenaarschap als ondergeschikt gezien voor het vergroten van acceptatie, hoewel dit waarschijnlijk komt omdat het windpark voor een groot deel in lokaal financieel eigendom is.

Uit de spiegelcases blijkt dat ook in Coevorden en Nieuwegein de Participatieparadox voor problemen zorgen en er een grote behoefte aan inclusieve objectieve ondersteuning van de besluitvorming is. Deze twee onderwerpen zijn, in tegenstelling tot eigenaarschap, niet contextafhankelijk. Het thema eigenaarschap blijkt in Nieuwegein geen invloed te hebben gehad op acceptatie. In Coevorden is gebleken dat overheid, initiatiefnemer en omgeving alle drie een ander perspectief hebben over de manier waarop eigenaarschap kan bijdragen aan acceptatie. Dit leidt tot de conclusie dat er twee onderwerpen zijn die in algemene zin potentie bieden voor de toepassingen van een SIA in windenergieprojecten in Nederland vanwege de onafhankelijkheid van de context.

De SIA kan ten eerste worden ingezet bij het oplossen van de Participatieparadox. Dit kan door het vormgeven van een overkoepelend SIA-proces waarin de overgang van het opstellen van overheidskaders en de uitvoering door initiatiefnemer voor de omgeving transparant en toegankelijk blijft. De toegevoegde waarde daarin is dat de omgeving inspraak heeft op plannen en de vorming van plankaders op de momenten dat inspraak nog kan leiden tot verandering. De SIA zou daarin begeleidend moeten zijn voor zowel het opstellen van de kaders vanuit de overheid als het invullen daarvan door de initiatiefnemer. De vorm van de SIA die daarvoor geschikt zou zijn sluit meer aan op de omschrijvingen van Vanclay (Interview 2018) waarin de SIA gebruikt wordt als proces voor het vormen van beleid.

Ten tweede is uit de resultaten en spiegeling gebleken dat de grootste toegevoegde waarde van een SIA aansluit bij de factor procedure zoals omschreven door Suškevičs et al. (2019) op alle niveaus van acceptatie (Wüstenhagen et al., 2007). Daarbij is de SIA ondersteunend aan het vergroten van procedurele rechtvaardigheid (Walker et al., 2010) wat in de resultaten belangrijker is gebleken dan de distributieve rechtvaardigheid. De SIA biedt, behalve handvatten voor vergroting van procedurele rechtvaardigheid, ook de mogelijkheid om na besluitvorming de afspraken die resulteerden uit het proces te handhaven. Dit kan, zoals het ook in het buitenland veel wordt gebruikt, als toevoeging op het besluitvormingsproces in de ontwikkelfase (Burdge, 2003; Esteves et al, 2012; Lockie, 2001; Expert Interview Vanclay, 2018) of volgens de bestaande internationaal erkende richtlijnen van de IFC (IFC2, 2012). Met deze richtlijnen heeft de SIA de potentie om juridisch bindende afspraken vast te leggen over sociale impact zoals we in Nederland gewend zijn met milieueffecten (IFC1, 2012; de Groot, 2017).

8. Reflectie

De twee eindconclusies – en tevens oplossingsrichtingen - geven antwoord op de hoofdvraag in hoeverre publieke acceptatie voor windenergieprojecten in Nederland kan worden vergroot door de toepassing van Sociale Impact Analyses. De verschillende niveaus die van belang zijn voor het vergroten van publieke acceptatie uit de theorie zoals aangedragen door Wüstenhagen et al. (2007) zijn van groot belang gebleken om te kunnen komen tot deze conclusie. Het komt in het onderzoek duidelijk naar voren dat publieke acceptatie niet te verwerven valt bij enkel de overheid of enkel de omgeving. Door de gelaagdheid van de interviews en de verschillende beoordeling van de stellingen kan dit onderzoek rechtvaardigen dat de uitkomsten over de hele breedte van publieke acceptatie toepasbaar zijn. Daarnaast is het onderscheid in factoren zoals omschreven door Suškevičs et al. (2019) belangrijk geweest voor de focus van dit onderzoek. Zoals Suškevičs et al. (2019) omschrijven zijn er meerdere factoren die belangrijk zijn voor het vergroten van publieke acceptatie. Dit onderzoek heeft daarin een unieke combinatie geboden van niveaus en factoren waardoor de focus duidelijk kon worden gelegd op procedurele factoren over alle niveaus. Daarbij heeft het onderzoek bijgedragen aan de wetenschappelijke doelstelling om een brug te kunnen slaan tussen de SIA en participatie theorie. De participatie theorie is daarbij specifiek uitgebreid in de oplossingsrichting over verschillende niveaus met een focus op procedurele factoren. De overige factoren zouden in vervolg onderzocht kunnen worden om een integraal beeld te kunnen schetsen van alle factoren over de verschillende niveaus.

De validiteit van dit onderzoek rondom de context factoren is geborgd door een definitie te genereren van context van de projecten (schaalgrootte, betrokken overheden, geografische locatie). Dit zou veel uitgebreider moeten gebeuren om een beter beeld te krijgen over thema's die met name in praktijk worden gedefinieerd. Daarbij zou *path dependency* een interessante richting kunnen zijn waarbij de context in relatie tot de voorgeschiedenis van de projecten beter in kaart wordt gebracht. Daarbij zou het van toegevoegde waarde zijn om naast deze Nederlandse cases meer buitenlandse cases te onderzoeken om de relatie tussen context en uitkomst ook in andere landen toepasbaar te maken. Dat er een grijs gebied in de onderzoeken tussen de verrijking van acceptatie van windenergie in verschillende landen wordt bijvoorbeeld ook opgemerkt door Suškevičs et al. (2019) die in de meest recente onderzoeken zich afvragen hoe binnen verschillende contexten de prioriteiten van acties om acceptatie verkrijgen elkaar beïnvloeden. Dit onderzoek kan daaraan bijdragen.

Daarnaast kunnen delen van dit onderzoek en de gesprekken die gevoerd zijn wellicht bijdrage aan vraagstukken die spelen in de Nederlandse energietransitie. Daarbij zou een diepteonderzoek naar behoeften van de lokale overheid een interessante richting kunnen zijn door de komst van de omgevingswet en de energietransitie. De lokale overheid krijg daarbij veel ruimte maar ook een grotere uitdaging om de duurzame energietransitie te faciliteren met participatie eisen die nu nog weinig concreet zijn vanuit de omgevingswet. In de gesprekken is één van de mogelijkheden die de omgevingswet creëert besproken met de respondenten. Het is daarbij in het onderzoek duidelijk naar voren gekomen dat de SIA handvatten kan bieden voor het vormgeven van participatie eisen in de omgevingswet of – indien het niet concreet wordt vastgelegd – de uitvoering daarvan. Vervolgonderzoeken zouden zich specifiek kunnen richten op de lokale overheden op basis van de gelaagdheid van dit onderzoek. Dit onderzoek heeft bijgedragen aan het huidige debat rondom de omgevingswet (zie maatschappelijke relevantie) zoals het bedoeld was: een inzicht in de ontwikkeling van randvoorwaarden voor het definiëren en vergroten van participatie en daarmee publieke acceptatie van windenergie. De omgevingswet is daarbij een bewezen uitdaging en de SIA een handvat om de omgevingswet succesvol te laten functioneren.

Hoewel het onderzoek inzicht biedt in mogelijke toepassingen van een SIA voor het vergroten van publieke acceptatie van windenergieprojecten in Nederland zijn er nog een aantal zaken die onderzocht dienen te worden voordat dit beeld volledig is. Procedurele rechtvaardigheid is een belangrijk thema dat verder onderzocht dient te worden in deze context opdat het goed geborgd kan worden. Om daar goed zicht op te krijgen zou moeten worden aangehaakt op bredere thema's en definities rondom rechtvaardigheid. Huidige onderzoeken spreken in combinatie met de energietransitie steeds vaker over *energy justice*. Ook het vertrouwen in de overheid is daarbij een thema wat verder uitgediept kan worden. De verhouding tussen distributieve rechtvaardigheid en procedurele rechtvaardigheid wordt in dit onderzoek juist toegelicht door de vorm en het belang van eigenaarschap waarbij de respondenten aangeven, met name de directe omgeving, meer waarde te hechten aan zeggenschap (procedurele rechtvaardigheid) dan financiële participatie (distributieve rechtvaardigheid). Daarin biedt dit onderzoek een interessant startpunt voor een verdieping in welke vormen van rechtvaardigheid meer gewenst zijn om op die manier wellicht het debat rondom rechtvaardigheid meer richting een pragmatische discussie te leiden.

Het onderzoek biedt een grote hoeveelheid aan informatie op basis van de afgeleide q-methodologie waaruit blijkt dat ook thema's als kennis, rollen en taken belangrijke onderwerpen zijn bij het debat wat zich vormt rondom participatie. In het hoofdstuk methodologie wordt uitgelegd dat de toegepaste afgeleide variant van q-methodologie niet volstaat voor een kwalitatieve analyse. Echter blijkt uit de analyse van de gesprekken en de uitwerking van de stellingen dat er wellicht patronen te bekennen zijn (zie bijlage II voor alle piramide uitwerkingen). Dit onderzoek laat daarin unieke responses zien maar laat ook zien dat er wel degelijk een toegevoegde waarde kan zitten in het uitvoeren van een meer diepgaand onderzoek door middel van Q-methodologie.

Tot slot definieert dit onderzoek op basis van de gesprekken die gevoerd zijn het woord Participatieparadox. Dit woord is echter niet nieuw voor de literatuur. Er is in dit onderzoek bewust gekozen om dicht bij de definitie die gegeven werd door de respondenten en deze ook regelmatig te verifiëren in andere gesprekken. Daarbij past de definitie die in dit onderzoek wordt gegeven bij de resultaten en de context van dit onderzoek. Het zou interessant kunnen zijn om deze definitie te spiegelen aan de wetenschappelijke discussies die gevormd zijn in de literatuur rondom dit thema. Daardoor kan het deel van de conclusie betreffende de Participatieparadox wellicht verder worden uitgebreid en breder worden toegepast dan enkel binnen de windenergie.

I. Literatuurlijst

- Aan de slag met de omgevingswet (2018). Uitgangspunten en doel van de wet. [online] Beschikbaar: <http://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/omgevingswet/omgevingswet/uitgangspunten-doel/> [Bezocht op: 22-02-2018]
- Ache, P., & Hospers, G.-J. (2016). We make space - dutch planning in transition. *Town & Country Planning*, 437-440.
- Aitken, M. (2010). Why we still don't understand the social aspects of wind power: A critique of key assumptions within the literature. *Energy Policy*, 38(4), 1834-1841.
- Akerboom, S. (2018). Between public participation and energy transition: The case of wind farms
- Aledo-Tur, A., & Domínguez-Gómez, J. A. (2017). Social Impact Assessment (SIA) from a multidimensional paradigmatic perspective: challenges and opportunities. *Journal of environmental management*, 195, 56-61
- Arce-Gomez, A., Donovan, J. D., & Bedggood, R. E. (2015). Social impact assessments: Developing a consolidated conceptual framework. *Environmental Impact Assessment Review*, 50, 85-94.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.
- Bakker, H. (2015) Burgerinitiatieven kunnen niet meer zonder representatieve democratie. [online] Beschikbaar: <https://www.socialevraagstukken.nl/burgerinitiatieven-kunnen-niet-zonder-representatieve-democratie/> [Bezocht op: 30-05-2018]
- Becker, H. A. (2001). Social impact assessment. *European Journal of Operational Research*, 128(2), 311-321.
- Becker, D. R., Harris, C. C., McLaughlin, W. J., & Nielsen, E. A. (2003). A participatory approach to social impact assessment: the interactive community forum. *Environmental Impact Assessment Review*, 23(3), 367-382.
- Becker, S., Bryman, A., & Ferguson, H. (Eds.). (2012). *Understanding research for social policy and social work: themes, methods and approaches*. Policy Press.
- Boeije, H., H. 't Hart & J. Hox (2009). *Onderzoeksmethoden*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Buitelaar, S. (2015). Kamer stemt voor verplichte omgevingsvisie. [online] Beschikbaar: <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/kamerstemt-voor-verplichte-omgevingsvisie.9481940.lynkx> [Bezocht op: 22-02-2018]
- Burdge, R. J., & Vanclay, F. (1995). Social impact assessment. *Environmental and social impact assessment*, 31-65.
- Burdge, R. J. (2003). The practice of social impact assessment background. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(2), 84-88.
- Coaffee, J., & Healey, P. (2003). 'My voice: My place': Tracking transformations in urban governance. *Urban studies*, 40(10), 1979-1999.

- Coevorden (2013). Structuurvisie Coevorden [online] Beschikbaar: <https://raad.coevorden.nl/Vergaderingen/Gemeenteraad-2/2013/10-december/19:30/Structuurvisie-Coevorden/Structuurvisie-def-1.pdf> [Bezocht op 25-11-2018]
- Colvin, R. M., Witt, G. B., & Lacey, J. (2016). How wind became a four-letter word: Lessons for community engagement from a wind energy conflict in King Island, Australia. *Energy Policy*, 98, 483-494.
- Cowell, R. (2010). Wind power, landscape and strategic, spatial planning—the construction of ‘acceptable locations’ in Wales. *Land Use Policy*, 27(2), 222-232.
- de Groot, (2017). Toepassing van Social Impact Assessment in Nederland. [online] Beschikbaar: <http://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/> [Bezocht op 20-11-2017]
- Devine-Wright, P. (2007). Reconsidering public attitudes and public acceptance of renewable energy technologies: a critical review. *Beyond Nimbyism: a multidisciplinary investigation of public engagement with renewable energy technologies*, 15.
- Dieperink, M. A. M. (2016). Participatie in de omgevingswet; Symboolwetgeving of effectieve prikkel voor een andere projectaanpak?.
- Eneco (2018). Projectwebsite Windpark Nieuwegein. [online] Beschikbaar: <https://www.eneco.nl/over-ons/projecten/windpark-nieuwegein/> [Bezocht op 10-11-2018]
- Esteves, A. M., Franks, D., & Vanclay, F. (2012). Social impact assessment: the state of the art. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(1), 34-42.
- Harris, C. C., Nielsen, E. A., McLaughlin, W. J., & Becker, D. R. (2003). Community-based social impact assessment: the case of salmon-recovery on the lower Snake River. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(2), 109-118.
- Hartmann, T., & Geertman, S. (2016). Planning Theory. In Ansell, C., & Torfing, J. (Eds.). (2016). *Handbook on Theories of Governance*. Edward Elgar Publishing.
- Healey, P. (2008). Knowledge flows, spatial strategy making, and the roles of academics. *Environment and planning C: government and policy*, 26(5), 861-881.
- Howitt, R. (1989). Social impact assessment and resource development: issues from the Australian experience. *The Australian Geographer*, 20(2), 153-166.
- Howitt, R. (2011). Theoretical foundations. *New directions in social impact assessment*, 78-95.
- Huijts, N. M., Molin, E. J., & Steg, L. (2012). Psychological factors influencing sustainable energy technology acceptance: A review-based comprehensive framework. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16(1), 525-531.
- Hurlbert, M., & Gupta, J. (2015). The split ladder of participation: a diagnostic, strategic, and evaluation tool to assess when participation is necessary. *Environmental Science & Policy*, 50, 100-113.

- IAIA (2015). International Association of Impact Assessments Guidance Notes. [online] Beschikbaar: <http://www.socialimpactassessment.com/documents/IAIA%202015%20Social%20Impact%20Assessment%20guidance%20document.pdf> [Bezoekt op 20-01-2018]
- IFCI (2012). Guidance Notes to Performance Standards on Environmental and Social Sustainability. Vastgesteld: 1 januari 2012. [online] Beschikbaar: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/b29a4600498009cfa7fcf7336b93d75f/Updated_GNI-2012.pdf?MOD=AJPERES [Bezoekt op 20-01-2018]
- IFC2 (2012). Performance Standards on Environmental and Social Sustainability. Vastgesteld: 1 januari 2012. [online] Beschikbaar: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards/performance-standards/ps1 [Bezoekt op 20-01-2018]
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2000). Public participation in planning: new strategies for the 21st century.
- Kearns, A., & Paddison, R. (2000). New challenges for urban governance. *Urban Studies*, 37(5-6), 845-850.
- Kemp, D. (2011). Understanding the organizational context. *New directions in social impact assessment: conceptual and methodological advances*, 20-37.
- Kontogianni, A., Tourkolias, C., Skourtos, M., & Damigos, D. (2014). Planning globally, protesting locally: Patterns in community perceptions towards the installation of wind farms. *Renewable Energy*, 66, 170-177.
- Kuitenbrouwer, M. (2017). Wat is er mis met inspraak?. *Sociaal Bestek*, 79(1), 32-37.
- Langbroek, M., & Vanclay, F. (2012). Learning from the social impacts associated with initiating a windfarm near the former island of Urk, The Netherlands. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(3), 167-178.
- Langer, K., Decker, T., Roosen, J., & Menrad, K. (2018). Factors influencing citizens' acceptance and non-acceptance of wind energy in Germany. *Journal of Cleaner Production*, 175, 133-144.
- Lienhoop, N. (2018). Acceptance of wind energy and the role of financial and procedural participation: An investigation with focus groups and choice experiments. *Energy Policy*, 118, 97-105.
- Liew, C. I., Bigsby, H. R., & Gidlow, B. (2011). Planning for development using social impact. In *New Zealand Agricultural and Resource Economics Society Conference* (pp. 25-26).
- Lockie, S., Momtaz, S., & Taylor, B. (1999). Meaning and the construction of social impacts: water infrastructure development in Australia's Gladstone/Calliope region. *Rural Society*, 9(3), 529-542.
- Lockie, S. (2001). SIA in review: setting the agenda for impact assessment in the 21st century. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 19(4), 277-287.
- Lockie, S., Franetovich, M., Sharma, S., & Rolfe, J. (2008). Democratisation versus engagement? Social and economic impact assessment and community participation in the coal mining industry of the Bowen Basin, Australia. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 26(3), 177-187.
- Löfgren, K., & Agger, A. (2007). How democratic are networks based on citizen involvement. In *Tensions Between Local Governance and Local Democracy* (pp. 29-49). Reed Business.

- Maat, L. T. (2013). Waait de wind harder in Duitsland? Een onderzoek naar de lokale sociale acceptatie van windparken in Nederland en Duitsland.
- Meijer, M. (2018). Community-led Government-fed and Informal. Exploring planning from below in depopulating regions across Europe (Doctoral dissertation, [Sl: sn]).
- NEV (2017) Nationale Energie Verkenning <https://www.pbl.nl/publicaties/nationale-energieverkenning-2017>
- Nieuwegein (2015). Besluitvorming Windpark Nieuwegein. [online] Beschikbaar: https://www.nieuwegein.nl/fileadmin/bestanden/Inwoner/wonen_en_verbouwen/Besluitvormingsproces_Windpark_Nieuwegein.pdf [Bezocht op 15-11-2018]
- Nieuwegein (2018). Projectwebsite Gemeente Nieuwegein. [online] Beschikbaar: <https://www.nieuwegein.nl/windparknieuwegein/>[Bezocht op 15-11-2018]
- NLVOW, 2016. Toolkit Participatie [online] Beschikbaar op: <http://nlvow.nl/wp-content/uploads/2018/03/NLVOW-Handboek-Toolkit-omgevingsparticipatie.pdf> [Bezocht op 18-04-2018]
- NLVOW, 2018. Overzicht Belangen initiatiefnemers Nederlandse Vereniging omgeving Windmolens [online] Beschikbaar op: <http://nlvow.nl/overzicht-nl-belangeninitiatiefnemers-actiegroepen-2014/> [Bezocht op 18-04-2018]
- NLVOW2, 2018. Nederlandse Vereniging omgeving Windmolens [online] Beschikbaar op: <http://nlvow.nl/> [Bezocht op 25-04-2018]
- NOS (2018) Artikel “wat moet het kabinet doen na de urgenda uitspraak?” datum 9 oktober 2018 [online] beschikbaar op <https://nos.nl/artikel/2254129-wat-moet-het-kabinet-doen-na-de-urgenda-uitspraak.html>
- NPBO (2019). IFC prestatienorm vertaald. [online] Beschikbaar: <https://www.npbo.nl/ifc-prestatienorm-vertaald-het-nederlands/> [Bezocht op 25-01-2019]
- NWEA, 2016. Gedragscode Acceptatie Participatie Wind op land. [online] <http://www.nwea.nl/images/PDFs/20161215-Gedragscode-Acceptatie--Participatie-Windenergie-op-Land.pdf>
- NWEA, 2018. Participatie handleiding [online] Beschikbaar op: <http://handleidingparticipatieplan.nl/> [Bezocht op 30-05-2018]
- Ossewaarde, R., Moulijn, M., Ketner, S., Hermsen, F., Verkaik, L., & Bron, P. (2008). Effectieve vormen van burgerparticipatie.[online] Beschikbaar op: <http://www.arcon.nl/uploads/assets/images/Publicaties/Rapport%20burgerparticipatie%20definitief.pdf> [Bezocht op 15-03-2018]
- Pasqualetti, M. J. (2011). Opposing wind energy landscapes: a search for common cause. *Annals of the Association of American Geographers*, 101(4), 907-917.
- PBL (2016). Planbureau voor de Leefomgeving. [online] Beschikbaar op: <http://www.pbl.nl/nieuws/nieuwsberichten/2016/parijs-akkoord-betekent-halvering-nederlandse-co2-uitstoot-in-2030> [Bezocht op 18-04-2018]
- Pierre, J. & B. Peters (2012), Urban Governance. In: Mossberger, K., Clarke, S. and John, P. (eds.), *The Oxford Handbook of Urban Politics*. New York and Oxford: Oxford University Press, pp. 71-86 (16 pp.)

- Planviewer (2019). Plankaart windpark [online] Beschikbaar: https://www.planviewer.nl/imro/files/NL.IMRO.0356.BPWINDPARK-ON02/t_NL.IMRO.0356.BPWINDPARK-ON02_3.2.html [Bezocht op 05-02-2019]
- Quinn, B. (2007). Tensions between governance and the prerequisites of democracy. *Tensions between local governance and local democracy*, 15-28.
- Raven, R. P., Mourik, R. M., Feenstra, C. F. J., & Heiskanen, E. (2009). Modulating societal acceptance in new energy projects: towards a toolkit methodology for project managers. *Energy*, 34(5), 564-574.
- Reed, M. S. (2008). Stakeholder participation for environmental management: a literature review. *Biological conservation*, 141(10), 2417-2431.
- Reed, M. S., Vella, S., Challies, E., de Vente, J., Frewer, L., Hohenwallner-Ries, D., ... & van Delden, H. (2017). A theory of participation: what makes stakeholder and public engagement in environmental management work?. *Restoration Ecology*.
- Regioplan (2016). Regioplan Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. Vastgesteld: 2016. [online] Beschikbaar op: <https://www.flevoland.nl/dossiers/regioplan-windenergie> [Bezocht op 15-02-2018]
- Rhodes, R. A. (1997). *Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Open university press.
- Richards, C., Carter, C., & Sherlock, K. (2004). *Practical approaches to participation*. Macaulay Institute.
- Rickson, R., Western, J., & Burdge, R. (1998). The use of social impact assessment knowledge in development decisions. *Burdge (1998)*, 79-91.
- Rijksoverheid (2014). *Structuurvisie Wind op Land*. [online] Beschikbaar op: <https://www.Rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/03/31/bijlage-I-structuurvisie-windenergie-op-land> [Bezocht op 27-02-2018].
- Rijksoverheid (2018). *Nieuwe omgevingswet maakt omgevingsrecht eenvoudiger*. [online] Beschikbaar: <https://www.Rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/inhoud/vernieuwing-omgevingsrecht>. [Bezocht op 21-02-2018].
- RVO (2018). *Windenergie op land*. [online] Beschikbaar op: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land> [Bezocht op 25-04-2018]
- RvS (2018). *Uitspraak Raad van Staten*. [online] Beschikbaar: <https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/zoeken-in-uitspraken/tekst-uitspraak.html?id=966> [Bezocht op 22-01-2019]
- Schlossberg, M., & Shuford, E. (2005). Delineating "public" and "participation" in PPGIS.
- SCP (2016). *Sociaal Cultureel Planbureau. Niet buiten de burger rekenen!* [online] Beschikbaar: https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2016/Niet_buiten_de_burger_rekenen. [Bezocht op 16-04-2018]
- Sieber, S., Amjath-Babu, T. S., Reidsma, P., Koenig, H., Piorr, A., Bezlepina, I., & Mueller, K. (2018). Sustainability impact assessment tools for land use policy advice: A comparative analysis of five research approaches. *Land Use Policy*, 71, 75-85.

- Sørensen, E., & Torfing, J. (2005). The democratic anchorage of governance networks. *Scandinavian political studies*, 28(3), 195-218.
- Suškevičs, N. B., Eiter, S., Martinat, S., Stober, D., Vollmer, E., de Boer, C. L., & Buchecker, M. (2019). Regional variation in public acceptance of wind energy development in Europe: What are the roles of planning procedures and participation?. *Land use policy*, 81, 311-323.
- Swyngedouw, E. (2005). Governance innovation and the citizen: the Janus face of governance-beyond-the-state. *Urban studies*, 42(11), 1991-2006.
- Tegenwind (2018). Actiegroep Tegenwind Weijerswold. [online] Beschikbaar: <http://www.tegenwindweijerswold.nl/home/about-us/> [Bezocht op 22-01-2019]
- Thabrew, L., Wiek, A., & Ries, R. (2009). Environmental decision making in multi-stakeholder contexts: applicability of life cycle thinking in development planning and implementation. *Journal of Cleaner Production*, 17(1), 67-76.
- Thygesen, J., & Agarwal, A. (2014). Key criteria for sustainable wind energy planning— lessons from an institutional perspective on the impact assessment literature. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 39, 1012-1023.
- Uittenbroek, C. J., Janssen-Jansen, L. B., Spit, T. J., & Runhaar, H. A. (2014). Organizational values and the implications for mainstreaming climate adaptation in Dutch municipalities: using Q methodology. *Journal of Water and Climate Change*, 5(3), 443-456.
- Urgenda (2018). Uitspraak Klimaatzaak Urgenda. [online] Beschikbaar: <https://www.rechtspraak.nl/Uitspraken-en-nieuws/Bekende-rechtszaken/klimaatzaak-urgenda> [Bezocht op 22-01-2019]
- van Twist, M., en Philip, M. V. D. S., & Karré, M. (2009). Als burgers het heft in eigen handen nemen: van representatieve naar doe-het-zelf democratie I. *WETENSCHAPPELIJKE ARTIKELS*, 521.
- Vanclay, F. (1999). Social impact assessment. *Handbook of environmental impact assessment*, 1, 301-326.
- Vanclay, F. (2003). International principles for social impact assessment. *Impact assessment and project appraisal*, 21(1), 5-12.
- Vanclay, F. (2006). Principles for social impact assessment: a critical comparison between the international and US documents. *Environmental Impact Assessment Review*, 26(1), 3-14.
- Vanclay, F., Esteves, A. M., Aucamp, I., & Franks, D. M. (2015). *Social Impact Assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects*.
- Walker, G., Devine-Wright, P., Hunter, S., High, H., & Evans, B. (2010). Trust and community: Exploring the meanings, contexts and dynamics of community renewable energy. *Energy Policy*, 38(6), 2655-2663.
- Warren, M. E. (2002). What can democratic participation mean today?. *Political theory*, 30(5), 677-701.
- Warren, C. R., & McFadyen, M. (2010). Does community ownership affect public attitudes to wind energy? A case study from south-west Scotland. *Land use policy*, 27(2), 204-213.
- Wesselink, M. (2010). *Handboek strategisch omgevingsmanagement*. Kluwer.

- Wiedemann, P. M., & Femers, S. (1993). Public participation in waste management decision making: Analysis and management of conflicts. *Journal of Hazardous Materials*, 33(3), 355-368.
- Wolsink, M. (1990). *Maatschappelijke acceptatie van windenergie: houdingen en oordelen van de bevolking*. Thesis.
- Wolsink, M. (2000). Wind power and the NIMBY-myth: institutional capacity and the limited significance of public support. *Renewable energy*, 21(1), 49-64.
- Wolsink, M. (2007). Wind power implementation: the nature of public attitudes: equity and fairness instead of 'backyard motives'. *Renewable and sustainable energy reviews*, 11(6), 1188-1207.
- Wong, C. H., & Ho, W. C. (2015). Roles of social impact assessment practitioners. *Environmental Impact Assessment Review*, 50, 124-133.
- WPB (2017). *Projectplan Windplanblauw*. Vastgesteld op 15 november 2017. [online] Beschikbaar op: <https://windplanblauw.nl/meer-informatie/documenten/> [bezoekt op: 22-01-2018]
- Wüstenhagen, R., Wolsink, M., & Bürer, M. J. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy policy*, 35(5), 2683-2691.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods*. Sage publications. Thousand oaks.

II. Piramides Interviews

#N1

Case: Nieuwegein

Categorie: initiatiefnemer

Rol: Site-manager

<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> INITIATIEF- NEMER (sitmanager) </div>					
<p>Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk</p>					
<p>Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,</p>					
<p>Ik vind dat iedereen binnen de projectorganisatie betrokken moet zijn bij het vormgeven van participatie</p>		<p>Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer</p>		<p>Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's</p>	
<p>Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn</p>		<p>Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die</p>		<p>Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers</p>	
<p>Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer</p>	<p>Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving</p>	<p>Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten</p>	<p>Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels</p>	<p>Ik vind dat er met particuliere grondeigenaren contact moet blijven gedurende de exploitatie</p>	
ONEENS	REDELIJK ONEENS		NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#N2

Case: Nieuwegein

Categorie: overheid

Rol: Adviseur Duurzame Ontwikkeling

OVERHEID (adviseur duurzame ontwikkeling)		Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn		
		Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,		
		Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	
		Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk
	Ik vind dat je persé je eigen breek op moet houden als Gemeente op gebied van Duurzame Energie.	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#CI

Case: Coevorden

Categorie: omgeving

Rol: Belangenvertegenwoordiger omgeving en Proces Adviseur overheid

		OMGEVING (belangen vertegen- woordiger)				
		Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer		Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's		
		Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die		
		Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	Ik vind dat nut en noodzaak voorwaarde zijn voor acceptatie van de omgeving voor verandering		
Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat regie en kaders vanuit de overheid noodzaak zijn voor een bottom-up proces		
	ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS	

#C2

Case: Coevorden

Categorie: initiatiefnemer - project organisatie

Rol: Projectleider

INITIATIEF- NEMER (project- leider)				
		Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer		
		Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,		
	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk is	
	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat de overheid een rol heeft als mediator bij participatie	
Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#C3

Case: Coevorden

Categorie: overheid

Rol: Wethouder

OVERHEID (wethouder)				
		Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's		
		Ik vind financiële participatie een oplossing is		
	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	
	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	
Ik vind dat de ontwikkelaar bepaalt of participatie moet plaatsvinden	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#11

Case: Windplanblauw

Categorie: initiatiefnemer - projectorganisatie

Rol: Werkpakket manager Participatie en Stakeholder Engagement

<p>ORGANISATIE 1</p>		<p>Ik vind dat participatie succesvol is als er financieel mag worden meegedaan</p>		
		<p>Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's</p>		
<p>Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,</p>	<p>Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk</p>	<p>Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving</p>		
	<p>Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer</p>	<p>Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers</p>	<p>Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten</p>	
<p>Ik vind dat er 100% draagvlak moet zijn om een project door te laten gaan</p>	<p>Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn</p>	<p>Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste reddels</p>	<p>Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer</p>	<p>Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die</p>
<p>ONEENS</p>	<p>REDELIJK ONEENS</p>	<p>NEUTRAAL</p>	<p>REDELIJK EENS</p>	<p>EENS</p>

#12

Case: Windplanblauw

Categorie: initiatiefnemer - Projectorganisatie

Rol: omgevingsmanager

ORGANISATIE 2				
		Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers		
		Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn		
	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat participatie compleet is als zowel de lusten als de lasten worden gedeeld	
	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	
Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie! besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat het niet nodig is voor participatie om zeggenschap weg te geven	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#13

Case: Windplanblauw

Categorie: initiatiefnemer - Bestuurder Windplanblauw

Rol: Bestuurder

ORGANISATIE 3				
			Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	
			Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	
	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	
	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat de kosten van participatie te veantworden moeten zijn naar de achterban (investeerders)	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die	
Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat er in ieder participatieproces een denktank moet zijn voor lokale individuen	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#01

Case: Windplanblauw

Categorie: overheid - Gemeente Lelystad

Rol: Duurzaamheid coordinator

OVERHEID 1				
		Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,		
		Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's		
	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat participanten door overheid en initiatiefnemer voorzien moeten worden van de benodigde kennis om te kunnen participeren	
	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	
Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat het doel van participatie de vorm moet bepalen en dat er duidelijk gestuurd mag worden door de overheid/ initiatiefnemer op wie er mag participeren en hoe	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#03

Case: Windplanblauw

Categorie: overheid - Provincie Flevoland

Rol: Projectleider Windenergie

OVERHEID 3				
		Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's		
		Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer		
	Ik vind dat het vroeg genoeg is om bestuurders te betrekken bij de formele planprocesstappen	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	
	Ik vind dat enkel financiële participatie voldoende is	Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	
Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#03

Case: Windplanblauw

Categorie: overheid - Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Rol: Directie Energie en omgeving

OVERHEID 2				
		Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn		
		Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk		
	Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	Ik vind dat er meer concrete handvaten moeten zijn om "omgeving" evenwichtig te beoordelen naast milieu, kosten en techniek	
	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	
Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste reëls	Ik vind dat de initiatiefnemer primair aan de lat staan voor het voldoende betrekken van de omgeving	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#OMI

Case: Windplanblauw

Categorie: omgeving - Bewoner Projectgebied

Rol: Verenigingslid SwifterwinT

OMGEVING 1				
		Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten		
		Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,		
	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	
	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	Ik vind dat financiële participatie gedurende het hele project open moet blijven, niet eenmalig en daarna maar voor de selecte groep	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die	
Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat Initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: Besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat de overheid een deel van de ontwikkelkosten voor participatie moet vergoeden (Bijvoorbeeld door subsidie)	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, Besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#OM2

Case: Windplanblauw

Categorie: omgeving - Bewoner Swifterbant

Rol: Woordvoerder Actiegroep Red Het Swifterbos

OMGEVING 2				
			Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	
			Ik vind dat experts moeten bepalen welke participatie methoden passend zijn bij de context waar het proces zich in bevindt en dit ook moeten	
	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die	
	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	Ik vind dat voor de participatie van direct betrokkenen genomen besluiten moeten kunnen worden teruggedraaid	
Ik vind dat participatie van direct betrokkenen geen rol hoeft te spelen als er klimaat doelen moeten worden bereikt	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS

#OM3

Case: Windplanblauw

Categorie: omgeving - Bewoner Swifterbant

Rol: Woordvoerder Vereniging Dorpsbelangen Swifterbant

OMGEVING 3				
			Ik vind dat de projectorganisatie participatie moet integreren als onderdeel van een risico management systeem voor de initiatiefnemer	
	Ik vind dat participatie hoofdzakelijk kosten effectief moet zijn	Ik vind dat initiatiefnemers en overheden altijd moeten streven naar het hoogste niveau van participatie: besluitvorming door de omgeving	Ik vind dat er bovenop de participatieverplichting in de nieuwe omgevingswet ook een weigeringsgrondslag voor vergunningen moet komen wanneer	
	Ik vind dat het MER het besluitvormingsproces voldoende ondersteund en dat (bijv.) een Sociaal Effect Rapport (SIA) voor het identificeren,	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat een participatie proces niet mag starten zonder dat het doel (consulteren, informeren, besluitvorming) van het participatie proces duidelijk	
Ik vind dat enkel direct omwonenden mogen participeren, niet de indirecte vertegenwoordigers	Ik vind dat lokale kennis en inbreng belangrijker is dan wetenschappelijke (expert) kennis in het analyseren van sociale risico's	Ik vind dat de initiatiefnemer de omwonenden en andere stakeholders direct moet betrekken bij een project, vanaf de eerste roddels	Ik vind dat er een continu lopend proces moet zijn gedurende de gehele ontwikkeling en exploitatie van het project voor het managen van zorgen en problemen die	Ik vind dat participatie en betrokkenheid afhankelijk moet zijn van de fysieke afstand tot windenergie projecten
ONEENS	REDELIJK ONEENS	NEUTRAAL	REDELIJK EENS	EENS